SOYUT

aylık edebiyat dergisi

103

melih cevdet anday / sait maden
halil ibrahim bahar / lütfi özkök / özdemir ince
halil uysal / salâh birsel / ismet zeki eyuboğlu / ahmet inam
muzaffer buyrukçu / tomris uyar / abdulvahap el-beyati / turgay gönenç
necati tosuner / izzet göldeli / niyazi özsan / mahmut turgut
fatma akerson / abdullah aşçı

13. YIL

MAYIS 1977

10 lira

SOYUT

AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ

●

SAYI 103

MAYIS 1977

Sahibi ve sorumlu yönetmeni :

Halil İbrahim Bahar

●

Sayısı 10, altı aylığı 60, yıllığı 120 lira

Yabancı ülkelere 250 lira

●

Dizgi - Baskı :

Met/Er matbaası, Te: 28 28 90

●

Yazışma ve havale :

Halil İ. Bahar

Mithatpaşa cad. 19/3

Beyazıt - İstanbul

SOYUT

SAYI : 103 / MAYIS 1977

ZAMAN MI GEÇTİ NE

●

MELİH CEVDET ANDAY

Zaman mı geçti, yoksa ben mi esriktim,
Zakkuma bağlardım güneşi,
Gecenin ağır ununu elerdim,
Ay benîisrail zeytini.

Anlıksal birliğin simgeleriydi
Gülkurusu, altın ve tirşe,
Sirinksin yediveren sesi,
Aselbent, buhur kokuları içinde.

Ölmüşüm orda bir aralık,
Unutuverdim konuştuğum dili,
Ama ağacın kendisiydi,
Kavramı değildi görünen artık.

SAİT MADEN

•

AV

Işık vuruyor senden
çölden eser gibi sam,
ışık vuruyor senden
kaçsam, nereye kaçsam;
ışık vuruyor senden.

Aydınlığınla doldu
tüm anılarım tek tek,
aydınlığınla doldu
canım taşıncaya dek,
aydınlığınla doldu.

Işık vuruyor senden
en ışımaz köşeye,
ışık vuruyor senden
uzak yakın her şeye,
ışık vuruyor senden.

Ha ben ha düşen geyik
izlenirken ormanda,
ha ben ha düşen geyik
kıstırıldığı anda,
ha ben ha düşen geyik.

Işık vuruyor senden
çırpındığım tuzağa,

ışık vuruyor senden
gücümden çok uzağa,
ışık vuruyor senden.

Binbir ayak altında
kalmış gibiyim işte,
binbir ayak altında
her şeyim çiğnenmiş de;
binbir ayak altında.

Işık vuruyor senden
bitmiş bir geleceğin
ışık vuruyor senden
son eşiğine değin;
ışık vuruyor senden.

ŞİİRLER

HALİL İBRAHİM BAHAR

hiçliği elbette paylaşamam
beni yokettiği gibi
seni de yokeder çünkü

H İ Ç

serpildin serpildin de ne oldu
dönüverdi gökyüzüne değen kalbin
ve yığıldın ansızın kendi ayakucuna
kim kaldıracak bu enkazı şimdi

ben desem
ben daha altta yamyassıyım
ak bir kâğıt parçası kadar suçsuz
bir hiçlik taşıyıcısı
bay sıkıntı işte
deli bir ırmak çağıltısı

ancak kokusu duruyor
o kurumuş kır çiçeklerinin
elbet yazılacak tarihi
senin rüzgârını bekliyor
evrene savrulmak için

YÜZÜNLE

bakanlar bu adam komada derler
gözkapaklarım öylesine ağırlaşmış
bir milim
kaldıramıyorum onları
bir sevgiye bir aşka aralamak için
ama pırıl pırılım
senin yüzün
içimde hiç batmayan
bir güneş asılı durdukça
bitkisel hayat yaşadığımı sanıyorlar
belleğimin her yamacı
bütün kuşlarıyle
yeşeren yükselen bir orman
ben aşağıda duruyorum
mutlu bir sessizlikte
uzandım kolalı çarşaflara
desinler ölü gibi
gümüş balıkları görüyorum
çağdaş bir balede yüzüyorlar
senin yüzündür
ne kadar aydınlık
suların dibi

OMEGA

işaret parmağımdaki yanık
senin sigarandan kalmış
kapanmıyor bir türlü
hiç şaşmayan saat
bir gönül yarası demek
işliyor ince ince kemiğe doğru

gözümün içinde sanki
susmayan aleviyle açıkta
sesleyen bir yangın bölgesi
her yerde gezdiriyorum onu
susuz kuyusudur acının
sevgisiyle bir arkadaş bana

BEKLE

yanıltmasın seni bu görünmeyen durgunluk
bu kıpırtısızlık havadaki
ağaçların yapma bir oyuncağa dönüşmesi kuşkusuzluktan
denizdeki mavinin sessizliğine güvenme
gökyüzüne savuracak
ütülü bir çarşafı simgeleyen duygusal yapını
dip sularından yukarı vuran akıntıyle
ne yapsan patlayacak o dinamit
ardından kül yağmuru halinde döküleceksin yere

KAPANIK

sular durmadan
akşam sarnıcına boşalıyor
yürümekle tükenmez bu orman
artık dönmeyecek misin
ey hüzün avcısı yürek
ağzına kadar doldu çantan

ocak sönmüş olmalı
şimdi görünmüyor nerden baksan
ağaç kulubenden dağlara
yükselen
o mavi o ince duman

daha anlamadın mı
bir gün herşey değişse de
sen ey hüzün avcısı yürek
yalnızlık değişmeyecek ne yapsan

GECEDE

birbirine karışıyor
serpintileriyle köpük sesleri
gözkapaklarımın
üstünden atlayan dalgacıkların

tuz ve iyod
ve ıhlamur kokusundan
yarı uykulu yarı baygınım
çakıllı küçük bahçesinde
bir deniz fenerinin

özlem sürüleri dolaştırıyor
damarlarımda gece çobanı
aylanıp yıldızlanıyor hüznüm
ben yaşadıkça
bu aşk masalını

SIĞMAYAN

ben bu güzel havayı
maviliklerde asılı kılmış
bu bir avuç mavi dumanı
nasıl yazacağım
karayıl sularında çalkalanan kayık
hangi çiçeğin taç yaprağına
yerleştireceğim seni
bu aptal çılgınlık
bu bitmez tükenmez uğultu
depremi andıran bu gidiş geliş
aralığında bu yaşama tutkusunun
ölmeyişi
ne olacak
çünkü her zaman deniz
denizden başka bir şeydir
tıpkı senin gibi
sığmayan hiç bir ölçüye

TABLO

kırk yıl konuştum
susmayı ve seni sevmeyi
öğrenmek için

kuru sarı yaprak sözcükler
çıplak ağaçlar eğri dallar yazmanı

puslu karamsar havalar gezgini
külrengi gökler kırık sular ressamı
sisler sessizlikler simyacısı
her duvarda
sonsuz aşklara
kapı pencere açan marangoz
sızan yeraltı suları taşıyıcısı acının
büyük sarp kayalardan
göçen
turna sürüleri anıtı yapan usta
çekimine kapıldın
ardından sürükleniyorsun anlaşılmayanın

SİLME

seni kendi ördüğüm
hüzünden bir sepete koyup
yüreğimin liflerinden
sonsuz uzun bir iple
unutuşun ve gecenin
dipsiz kuyusuna sarkıtacağım

boynuma bağlayacağım
öteki ucunu bu ipin
dal budak bir çınar ağacı olup
bekleyeceğim yüzyıllarca
silmek için
son anı kırıntılarımızı da
parçalanmış belleğimden

ŞİİRLER

•

LÜTFİ ÖZKÖK

Bu kuzey kentinde gömülen sessizliğin adaşı,
mimar Sermet'e. 24 Haziran 1960.

AĞIT

Ölüme dik bakınca her yönden yüzü bir
Gündüzle gecenin logaritması bir
Türkuaz bir gök, sıla, yok oluş bir
Yalnızlıkla unutuşun yalın sonucu bir
Körfezdeki suyla özlemdeki kan bir
Gözlerinin ferine inen kubbeli ufukla
Yükselen kaldırımın kızarışı bir
Bira kokularının kavrulduğu adalarda
Aşkın son dikeniyle kanayan düşlerimiz bir
Mevsimlerin çölünde patlayan bir çitlembiğin
Alevi sönse bile gözleri yakışı bir

Karlı yeller çerkez bakışlarını artık etkilemeyecek
Telefon tellerinden kahkahası gelmeyecek
Tüm çizgiler tüm renkler ortadan silinecek
Orfeus'un adımları boş odana girerken
Ve usum duygularımı sorguya çekecek
Ararken kendime yapmacık bir sığınak
Gurbetin bu kimsesiz rezil göğü altında

UZAKLARDA BATAN BİR GÜNEŞE

Ömrünün yarısını sevdiklerinden ayrı yaşamağa zorlanan
Bu üzüntüye yakınmadan sızlanmadan katlanan
Acımasız bir avda başını yaralı bir karaca gibi dimdik tutan
Taş duvarlar arasına dostluğun asma bahçelerini kuran
Kuşkunun payını kuşkuya
Öfkenin payını öfkeye veren
Ebruli sesinde dört mevsimde çeşitli güller açan
Haklıya cömert, sömürene düşman
Seviye eşitliğe özgürlüğe koşulsuz bel bağlayan
Mutluluğun herkes için bir olduğuna inanan
Ezilen çoğunluğa sanatını adayan
Bu babta ödünler vermesini bilen
Dolaylı ölümü yadsıyan doğrusuna varım diyen
Ve bunu yaşantısıyle kanıtlayan
Son isteği yurdunda gömülmek olsa bile
Yazgısı yabancı bir kentte yazılan
Ey uzaklıkların ve sılanın karabaşağını devşiren arkadaş
Bu sılanın çorbasından içmeyenler bilmezler acısını

İNSAN HOŞNUT DEĞİLDİR YERYÜZÜNDEN
ONU, EYLEMİYLE, DEĞİŞTİRMEYE
KARAR VERİR.—
AMA ONU DEĞİŞTİRİRKEN
KENDİSİ DE DEĞİŞİR.

●

ÖZDEMİR İNCE

İnsanın geleceğidir tarih coğrafya kitapları
sevgilimin geleceği yüze çarpan yaz sıcağıdır
işte, çiçek tozları içinde yürüyorum tek başıma
işte, çiçek tozları içinde üstümüz başımız
bana« sakın yeli kavramaya çalışma» diyorlar
işte ben yeli kavramaya çalışıyorum.

İki güvercin göğü geçiyor çarpışmadan
ter ve tebeşir kokan iki öğrenci
bir aşk ve bir çocuk yeter, diyorum, sana ve kendime
gölge ekip kiraz toplayamazsın
ezen bir sessizlik var, orası doğru,
ama hayatımız umutsuzluğun öte yakasında.

UZAKTA KAYIN AĞAÇLARININ ORDA

HALİL UYSAL

Uzakta
kayın ağaçlarının orda
yol yapıyor işçiler

Ormanı ayaklandırır bir kazma
kan tutuyorken bir kürek
işçilerin elinde

İşçiler ki
kendine engellidir çok yerde
sürey'i alnından vururlar hep

Ter akar
kapanmaz yara
iyi kötü yaşanırsa

İyi kötü yaşanırsa
söylenecek ne kalır
sonsuz kıraç toprağa

Sonsuz kıraç toprağa
yol açmalı hep birden
kendisini aşmaya

Bir kazma bir kürek
koskocaman bir yürek
yeter buna

Yol yapıyor işçiler
uzakta
kayın ağaçlarının orda

VE HUUURYA İŞKENCELERE

•

SALÂH BİRSEL

Tanpınar «Acıbademdeki Köşk» adlı öyküsünde dayısı Sani Beyin kılçığı çok serüvenlerini dile getirir.

Sani Bey çekip çekiştirerek, bozup bozuşturarak bir yıkanma makinesi yaratmıştır. Makinenin işleme biçimi de hani öyle tezberi işlerden değildir: İlkin, sol duvardaki büyük bir çark döndürülür, onunla bir açı oluşturan saat sarkaçına hafifçe dokunulur. Sobanın üstündeki dört vida sıkıştırıldıktan sonra, yine sobanın üstündeki musluklar açılır. Soba iyisinden kızışmıştır artık. Suyun kazana sürekli akmasını sağlayacak sağ duvardaki büyük çark da çevrildikten sonra kazanın yanındaki çapraz makas açılır.

Şu var ki, bütün bu aletler, bu çarklar, bu dişiler, bu pistonlar, bu kapaklar, bu borular, bu kazanlar, bu gözölçerler size her türlü oyunu oynamak için tetikte beklemektedir. Kimi zaman, sıcak ve soğuk sular birbirine karışır, yada bütün bütüne kesilir. Kimi zaman da yıkanmaya durmuş kimsenin üç metre ötesindeki süzgeçten akmaya başlar. Çokluk da bu zekâ gerisi makine belli yolculuğuna çıkar çıkmaz, gusulhaneyi kalın bir is ve dumana boğar.

Hoş, Sani Bey her şeyi önceden düşünmüştür. İş, bu noktaya geldiğinde, büyük bir düdük hem hamamlanmış kişiye, hem de evin öteki insanlarına yıkımı haber verir ama bunca çaba, bunca zaman tantuna gitmiş olur.

Gerçekte, Sani Beyin bu lokomotif yavrusu, Kafka'nın «Ceza Sömürgesi» adlı öyküsünde çokça ballandırdığı o işkence makinesinin, hık demiş, burnundan düşmüştür. Çünkü o da, Sani Beyin çakaralmazı gibi sanatla işkenceyi bir araya getirir. Gerçi, Kafka'nın öyküsündeki zımbırtı daha çok bir ölüm aracıdır ama, ölüme giden

yolun 12 saatlik bir işkence koridorundan geçmiş olması, ona da bir işkence makinesi gözüyle bakmamıza meydan verir.

Ne ki, her iki makine arasında büyük ayrılıklar da vardır. Kafka'nın anlamasına göre, Sömürgenin eski komutanınca yaratılan ölüm makinesi sonunda amacına ulaşıp insanların imiğine sarıldığı halde Sani Beyinki kimseyi pasaklardan kurtarmaya elvermez.

Yalnız bu sözlerden Sani Beyin usta bir işkenceci olmadığı yargısı çıkarılmamalıdır. O, uzmanlığını sadece bu lokomotif bozuntusu üzerinde değil, köşkün her metre karesinde ortaya koymuştur. Denilebilir ki köşk, tam bir işken kumkumasıdır. Üst kata ulaşmak için sokak kapısının yanındaki merdivenlere tırmanmak gerekir. İkinci kata ise, ancak sağdaki merdivenle çıkılır. Yanılıp da soldaki merdivene atıldınız mı kendinizi dosdoğru alt katta bulursunuz. İşin güzelliği, merdivenler birtakım kapalı kapılarla gözlerden saklı tutulmuştur. Bunların yanında, ayni biçimde dolap kapıları da vardır ki, alaca karanlıkta merdivene dalıyorum diye dolaba dalmak işten bile değildir.

Köşk ayrıca birtakım gizli mervidenlerle de donatılmıştır. Köşkte yaşayanlara en büyük işkence de bu köstebek yuvaları arasından yollarını bulabilmeleridir. Ama Sani Bey bu işkence kapanlarını daha çok hırsızlar için kurmuştur. Sözgelişi, üst katın sofasında yolunu şaşıran bir hırsız Sani Beyin kaynanasından kaçmak isterse, bitişikteki odada bulunan bir merdivenden Sani Beyin annesinin odasına inebilir. Buradan da hoşlanmazsa, hemen karşıdaki odanın yüklüğündeki gizli bir merdivenden Sani Beyin çalışma odasına kapağı atabilir. Orada Sani Beyi, bütün öfkelerini takmış, takıştırmış olarak karşısında bulacaktır.

Nedir, Tanpınar'a göre Sani Bey gülünç bir işkencecidir. Odasına yanlışlıkla girecek hırsızı bir çırpıda yakapaça edecek kapanı büyük inceliklerle kantarladıktan sonra, onun kolayca bahçeye atlayarak kaçabilmesi için odasında gece gündüz açık bir pencere de bulundurur.

«Ceza Sömürgesi»ndeki başkişinin, yani makinenin işletilmesiyle görevli subayın ise hafiflik ve hoppalıkla hiçbir alışverişi yoktur. Onun, ölüme yada işkenceye alınan kişinin bedeninden fışkıran kanların makineyi pinliğe ve pisliğe boğması karşısında bozuk çalışı bunu açık ve seçik bir kanıtıdır.

Sömürgedeki makinenin bir ayrılığı da işkencebilimle eğitbilimi birleştirmesinden gelir. Makinenin üç parçasından en önemli olan tırmık, tutuklunun sırtına gitgel iğneleriyle işkencenin en üstün mut-

lulukların› boca ederken, oraya bir de «Büyüklerine saygı göster!» sözünü kazımakla adaletin pençesine düşenlere, ölüm öncesi uygulanacak eğitimi de üstüne almış olur.

Makine bir de yargıçların görevini üstlenmiştir.

Yargı yiyen adam, ölüme çarpıldığını ancak bu makinenin içine yerleştirildikten ve sırtında tırmığın at koşturmaya başladığını duyduktan sonra anlar. Bir başka deyişle, mahpusa ölüm haberi tırmıkla bildirilir. Bu, yargılama ile yargıyı yürütme işlerinin ayrılmaz bir bütün olduğu anlayışından doğmuştur. Böylece yarğıçların, ölüm cezasını bildirdikten sonra kalemlerini kırmalarına da gerek kalmaz. Giderek, devlet dolabı da yersiz giderlerle ağırlaştırılmaktan kurtarılmış olur.

Sömürgedeki makinenin bir önemli yanı da işkencebilime yeni boyutlar kazandırmasıdır. İşkence, yargılıya pamuktan ve çokça puflu bir yatakta uygulanır ki bu, işkencenin insanseverlik temelleri üzerine oturtulduğuna bir işarettir. İşkence sırasında mahpusun ağzına, kusmasına musmasına kulak asmadan, bol bol pilav tıkıştırmak da bu sevginin bir başka örneğidir.

Tırmık camdandır. Yargılının sırtına işlenen yazı ve resimlerin görülmesine engel olmaz. Onlara belki mahpusun sırtında biriken kanlar engelleme yapabilir ama o gereksiz ve bozuk renkli sıvılar da tırmık iğnelerinin yanı başındaki birtakım borucuklardan püskürtülen sularla temizlenir. Sömürgenin eski komutanı, geçmiş yıllarda, su yerine asit kullanılmasını yeğ tutmuştur. Bununla tutukluya ikinci bir işkence yolunu açmışsa da, yeni komutan bu denli ince işlere akıl erdirecek biri olmadığı için, sömürgeye gelir gelmez, ilk iş olarak, asit kullanımını yasaklamıştır.

Yeni komutanın yaptığı işlerden biri de işkence ve ölüm gösterisinin bütün seyircilerini kaçırtmış olmasıdır. Gerçi seyircilerin karşısına geçerek onlara küttedek «İçeri giremezsiniz» dememiştir ama makineye ve törenlere gereken önemi göstermemesi karşısında bugünkü seyircisiz durum doğmuştur. Oysa eski komutan döneminde şehrin güzellik aslanları kadınlarıyla tüm akıllı erkekleri daha işkence başlamadan makinenin başına üşüşürler. 24 saat boyunca orayı bir bayram yerine çevirirlermiş.

Doğrusu, seyircisi bulunmayan, yada seyircileri işkencecilerin kendileri olan kapalı oda işkencelerinin büyük bir tadı olduğu söylenemez. Gelgelelim ki gelgelelim, kendilerini işkenceye adayanlar çokluk seyircisiz yöntemi yeğlerler. Hele kimisi, yanında bir ikinci işkencesi olmasına bile katlanamaz.

Bunlar kendi halinde, içe kapanık, yüzü yerde işkencecilerdir. Adlarının dillerde dolaşmasını istemezler. Çokluk da takma ad kullanırlar. Onları da vali, bakan, genelmüdür, komprador gibi ulusun saygınlığını kazanmış adlardan seçerler. Bu da onların, yaşamları boyunca erişemiyecekleri sanlarla hiç değilse üç-beş saat keyif çatmalarına olanak sağlar.

Konuyu dağıtmamak gerekirse, Londra'nın bitpazarı mahallesine vurgun Karın Deşen Jack'ın bu utangaç işkencecilerin şahı olduğunu söylemeliyiz. Jack, yaşamının sonuna değin kişiliğini ve gerçek adını saklamanın üstesinden gelmiştir. Ama bu başarıyı elde edebilmek için sanatını sınırlı tutmaya, 4 yıl içinde (1887 - 1891) sadece 10 kadın üzerinde deney yapmaya katlanmıştır.

Kadınların - bunlara müşteri de denebilir - içini dışına çevirmekte büyük ustalıklar gösteren Jack, onların böbreklerini, yüreklerini, bağırsaklarını, ciğerlerini, anı olarak devşirmeyi de savsaklamaz.

Burada Karın Deşen Jack'ın derlediği parçaları sonradan birleştirerek yeni bir frankeştayn yaratmaya kalkışıp kalkışmadığı da akla gelebilir. Ama biz bunun üzerinde bir açıklama yapabilecek durumda değiliz. Jack böyle bir serüvene atılmışsa da yarattığı tosuncuğu kendisi gibi gizlilerde tutmuştur. Üstelik, eldeki gereçlerden çıksa çıksa dişi bir frankeştayn çıkacağına göre Jack'ın onu ortalara salmamasının bir nedeni de kıskançlık olabilir.

Müşterilerini hep kadınlar arasından seçen biri de Landru'dur. Paris dolaylarında, Gambais köyündeki evine götürdüğü kadınların ilkin bifteklik ve pirzolalıklarını çıkarır, sonra da onları fırına sürer. Doğrusu, Landru da saklıda kalabilmek için elinden geleni yapmıştır. Ama fırının dumanlarına söz geçiremediği için sonunda yakayı ele vermiştir.

Enselenmesine bir de edebiyata, özellikle de günlük türüne tutkunluğu yol açmıştır denilebilir. Hani bu büyük ustanın günlüğü de dangalağın tekidir. Efendisinin öldürdüğü kadınların adını hiç nazlanmadan, yapraklarını karıştıran polis müfettişlerinin gözü önüne serivermiştir. Günlüğün bir dangalaklığı da Landru'nun Paris'ten Gambais'ye giderken hep iki kişilik, dönüşte de tek kişilik bilet aldığını saptamış olmasıdır.

Şu var ki, Fransız kadınları 1919'dan 1922'ye değin 3 yıl süren duruşma boyunca Landru'nun gerçek bir erkek olduğuna ve ölümlerin sevişmelerin doğal bir sonucu bulunduğuna inandıklarını belli eden davranışlardan geri kalmamışlardır. Bunlardan kimisi, anı olmak üzere - görüyorsunuz ya insanlar anılara çokça önem veriyor -

Landru'nun evindeki kapı mandallarını yürütürken kimisi de tuğlalarını sökmüşlerdir. Kimisi ise zavallı Landru'ya evlenmek için mektup üzerine mektup yollamıştır.

Ama Landru da Fransız kadınlarını yüzüstü bırakmamış, onların kibarlığına bir karşılık olmak üzere, kendisini sanatından alakoyan ve kadınların mutluluğunu önleyen polis müfettişleriyle savcıya çok neşeli bir oyun oynamıştır. 22 ocak 1922 günü başını giyotinin keskin bıcağı altına yatırdıktan birkaç saat sonra kollarını sallaya sallaya Havre ekspesine binmiş, Havre'dan da bir gemiye atladığı gibi kapağı Arjantin'e atmıştır.

Bu, Tanrıdan sonra gelen uluların da düşleyemiyeceği bir oyundur: Yıllarca sonra Grock adındaki bir cambazhane palyaçosunun yolu Arjantin'e düşmemiş olsa, oyunun ortaya çıkacağı da yoktur. Ama işte Grock Arjantin'dedir. Büyük şehirlerden birinde de Landru'ya raslamıştır. Amaaan! Palyaço cümbüşünü, mümbüşünü bırakır, soluğu doğru polis müdüründe alır. Polis müdürü, anlatacağı şeyleri bir başkasına aktarmıyacağı üzerine Grock'tan kesin söz aldıktan sonra, ona şu açıklamayı yapar:

— Bütün sahne düzeni Fransız Hükümetinindir. O zamanın büyükleri ayağa kalkmış kamuoyunu yeniden yerine oturtmak için Landru'yu giyotine göndermek isterler. Ne ki, kanıtların azlığı karşısında bunu göze alamazlar. Sonunda, Landru'nun yerine Pierre Royère adındaki bir mahpusu giyotine verirken, Landru'yu da buraya postalarlar.

Landru'nun yılmazlığı Fransızların belleğinden hiç mi hiç çıkmamıştır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Paris'te Lesueur Sokağı 21 numaralı evde oturan bir doktor, Marcel Petiot, yeniden Landru'nun deneylerini yaşatmaya kalkışır.

Petiot, Landru'dan yukarı papazdır. Kısa zamanda müşterilerinin sayısını altmış beşe çıkarmıştır. İşkencebilim açısından vardığı sonuçlar da birtakım zorbaları imrendirecek bir çizgidedir. Yalnız Petiot XX. yüzyılın bir uzmanlık yüzyılı olduğuna inandığı için müşterilerinin yüz derilerini yüzmekten başka bir yöntem uygulamaz.

Petiot, bu işkence yolculukları için müşterilerinden para da alır ki, bunu ne Landru, ne Karın Deşen Jack ne de başka bir işkenceci düşünmüştür. Gerçi Petiot'ya başvuranlar parayı doktora, kendilerini Özgür Bölgeye kaçırtması için verirler ama o bunu işkence karşılığına tutar.

Nedir, Petiot olsun Landru ile Karın Deşen Jack olsun, bunların topu, bir yerde küçük işkencecilerdir. Daha büyüklerini tanımak için

Rus Çarı Korkunç İvan (1530 - 1584) ile Eflak Voyvodası III. Vlad'ın voyvodalığı: 1456 - 1462) yaşamöykülerine eğilmek gerekir.

Korkunç İvan, gençliğinde çok silik bir yaşam sürmüştür. Nasıl sürmesin ki 17 yaşında çarlık tahtına çöktüğü vakit Anastasya Romanovna ile evlenmiş, o aklı havalarda kadın da onu hep insanlara iyilik yapmaya itelemiştir. İvan, ancak otuzundan sonra, yani karısı kalıbı dinlendirince kendine gelir. Artık kalbinin sesine uymak, öfkesini dizginlemek gibi bir çara yakışmayan küçüklükleri bir yana iterek bütün Rusya'yı bir işkence kerevetine çevirir.

Neme gerek, ben doğruyu söyleyeyim, İvan daha çok halktan yana bir işkencecidir. Mujiklerden çok prensler, boyarlar ve papazlar üzerinde çalışır. Yakın akrabalarıyla kendi koruma erlerini de deney altına alması hiç kimseyi bulamadığı vakit olur. Soyluları da en çok ayılara parçalatır yada dinamitle havaya uçurtur. Çokluk da bunları eşlerinin önünde, yada eşleri ve çocuklarıyla birlikte işkenceye alır. İşkence altındaki adamın gözleri önünde karısını en şerefsiz durumlara salmaktan da çekinmez.

Toplu kırımlar, toplu kıyımlardan da büyük tokluklar alır. İnsanları, ürüleri, hayvanları ile birlikte ateşe verdiği çiftliklerin sayısı az değildir. Bir kez Novgorodlulardan birkaç kişinin kendisine ölüm tuzağı kurdukları haberini aldığı için bütün Novgorodlularının ağız tavanlarını çökertmiştir.

Tarih kitapları onun gölleri zehirlettiğini de yazar. Ne ki, asmak, boğdurmak, kelle uçurtmak gibi şeylere pek önem vermez. Onun için var mı, yok mu işkence. Kilisedeki törenden çıktıktan sonra saatlerce Kızıl Meydanda kalarak işkence altındaki insanları seyreder. Kıvranan, inleyen, gözleri çukurlarından fırlayan insan görüntüleri, onun katında Leonardo'nun, Tiziano'nun tablolarından daha değerlidir. Kanın o ekşi tadını tatmadan, ateşte kebap edilen insanların baharlı kokusunu ciğerlerine çekmeden keyfini bulamaz. Kan banyolarına da büyük değer gösterir. Çocukların sıcak, pimpiriklerin ılık, papazların kurumuş, gebe kadınların da bol vitaminli kanları ona erişilmez ürpertiler verir.

Doğrusu, onun el atmadığı işkence yoktur. İnsanları kazığa oturtmak, ızgarada kızartmak, demir topuzlu meşin kırbaçlarla kırbaçlattırmak, kaynar kazanlarda haşlatmak, şişletmek, sobaya attırmak, tavada kızartmak yada onların tırnaklarını söktürmek, bedenlerini iplerle kestirmek, kol ve bacaklarını dört ayrı yöne tırısa kalkan atlara ayırtmak onun sık sık başvurduğu yöntemlerdir.

Adamları da kendisinden hiç aşağı kalmaz. Yolda can çekişen

birini gördüler mi hemen üstüne atılıp adamcağızı dilim dilim doğrarlar. Bunların en sevdikleri şey de kiliselerde yere diz çöküp Tanrıya yakaran kişileri boğazlamaktır. Kimi zaman da kadınları çırçıplak soyduktan sonra, okları için canlı hedef olarak kullanırlar.

Nedir, insanları kazığa oturtmak işinde Eflak Voyvodası Vlad, Korkunç İvan'ı da gölgede bırakır. Bu yüzden adı da Kazıklı Voyvoda'ya ve Şeytan'ın Oğlu'na (Drakulanın Oğlu) çıkmıştır. İbn Kemal adıyla tanınan tarihçi Kemalpaşazade Şemsettin Ahmet bin Süleyman (1469 - 1534) onun için şöyle der:

— Bir kâfirden ki hayınlık çıksa, cinayeti yanında belli olsa, o hayını, köyündeki kâfirleriyle, her birini eşi, dahası, küçücük çocuklarıyla kazığa vururdu. İndirmez, dururdu. Her kimseyi ki, onlardan birisini, ölüsünü değil dirisini indirdiğini görse o kan dökücünün siyasası buydu ki yerine kazığa onu vurdururdu. Ağaçhisar o kötü işlinin taht yeriydi. Bostan yapacağım diye karşısında altı mil uzunluğundaki bir geçitin iki yanına sağlam çitler vurdurmuştu. Çitlerin arası ki, ölüm cezasına çarptırıp kazığa vurdurduğu kişilerle dolup dururdu. O bostanın yanında açılmış lalelik taze saçılmış kandı, ağaçlarında bitmiş yemişi insan başıydı, yaz ve kış olup dururdu.

Drakulanın Oğlu yalnız kendi uyrukları değil komşu ülkelerin halkı üzerinde de iş tutar. 1500 yılında Strasburg'ta yayınlanan bir oymada görlüdüğü gibi Vlad kurbanlarını kazıklara, şişe geçirir gibi geçirtir. Sonra da onların ortalık yerinde kurdurduğu sorfada adamlarıyla birlikte çarmakçur olur.

Onun kendine özgü buluşlari da vardır. Çocuklarını emziren kadınlar gördü mü memelerini kestirir, açılan yaraların üzerine yavrularının başlarını çiviletir. Çocuklara da annelerinin şişte kızartılmış etlerini yedirtir.

Kimi zaman da tutsaklarının ayak derileni soydurtup onları yere mıhlatır, keçilere yalattırır. Daha önce de yaralara tuz bastırtır.

Kazıklı Voyvoda'nın yaptığı işleri say say bitiremezsiniz. Bir kez memleketindeki bütün dilencileri büyük bir şölene çağırtmış, iyice yedirtip doyurttuktan sonra, yemekhanenin kapısını kapattırarak topunu diri diri yaktırmıştır. Bir başka kez de 400 Macar öğrencisini kebap ettirdiği gibi, çevreden toplattığı 600 tüccarı da çarşının ortasında kazığa oturtmuştur. Bir başka zaman da kendisine doğru bilgi vermeyen 500 görevli ayni cezaya çarptırılır.

Eflak Voyvodası papazları da sevmez. Onları eşekleriyle birlikte kazığa geçirtir. Sevmediği kişiler arasında kendisine öğüt verenler ile Osmanlılar da vardır. Ünlü tarihçi Hammer üç Osmanlı el-

çisinin, Drakula'ya gereken saygıyı göstermediler diye, kavuklarını üçer çivi ile başlarına mıhlatıldığını yazar.

Drakulanın Oğlu bir gün de ,kendini gebe sanan kapatmasının karnını yarmış ona gebe olmadığını göstermiştir.

Laf uzadı. Biraz soluklandıktan sonra gözlerimizi Roma İmparatoru Neron'a çevirebiliriz. Çünkü tarihte gebe bir kadının karnını patlatma şerefi Drakula'dan önce Neron'undur. Hem de o bu iş için bıçak değil, kendi tekmesini kullanmıştır. Hedef olarak da karısı Poppea'yı seçmiştir.

Neron, annesini, teyzesini, üç üvey kardeşini - bunlardan biri kendisiyle evlenmeye boyun eğmeyen Antonia'dır - ve ilk karısını da gözünü kırpmadan canlı iken cansız bırakmıştır. Roma'da kendisini öldürmek isteyen bir örgütün düzeni ortaya çıktığı vakit ise büyük bir işkence yüzü göstermiştir. Kendi yaşamına göz dikenleri birer birer hacamat ettirirken, kendisine karşı diye bellediği senatörleri de ortadan kaldırtmıştır. Bunların arasında eski öğretmeni Senecca da vardır.

Biz bu öldürümler üzerinde çokça eğlenmeden 64 yılına yönelelim. Asıl şenlik o yıldadır. Roma baştan başa değilse de büyük çapta yangına uğramıştır. İşin güzelliği, 6 gün, 7 gece süren yangın boyunca Neron, Esquilanus tepesinde Maecenas bahçelerindeki sarayının kulesinden Roma sokaklarından yükselen alevlere karşı elinde liri, saatlerce ırlayıp durmuştur.

Bununla kalsa iyi, halkı ve tanrıları yatıştırmak için Hristiyanları da yangın kundakçılığıyla suçlar. Kimilerini köpeklere parçalattırır, kimilerini haça gerdirtir. Bu karnavallar için kendi bahçelerini açmayı da büyük görev sayar. Karanlık basınca da donanmayı bütünlemek amacıyla haçları ateşe verir.

Neron sanatla pek çok dostluk ve doğruluk eder. Şiirden tutun da musikiye, tiyatroya varınca el atmadık sanat dalı bırakmaz. Yüzüne maske takarak birçok tragedyalarda rol almıştır. Yazdığı şiirler ise hiç de fena değildir. Ama en çok şarkılamayı sever. Çağının okuyucularıyla yarışmalara bile girer. Eyvah ki, ırlamaya başladığı vakit kimse onu susturamaz. Kimse de salondan dışarı çıkamaz. Birkez yüklü bir kadın, çocuğunu salonda doğurmak zorunda kalmıştır. Romalı tarihçi Suetonius onun ilk kez Napoli'de şarkı söylemek için halkın karşısına çıktığında şehrin bir depremle sarsılmaya başladığını, ama Neron'un şarkısını kesmediğini yazar.

Sesi bozulmasın, yada daha açılsın diye her türlü çareye başvurmaktan da geri kalmaz. Ağzına hep mendil tutar. Senatoda çe-

keceği söylevleri de başkasına okutturur. Çağının şarkıcıları arasında pek yaygın olan ses koruma yöntemlerini de yakından kovalar. Arka üstü yatıp göğsüne kurşun levha mı oturtacak, gargara mı yapacak, kusturucu ilaçlar mı alacak, hiçbirini aksatmaz bunların.

Bütün bu kendi içine kapanık kişileri sanatçıları, bilginleri tarihin yaprakları arasından birer birer nasıl ayıklamalı? Bütün ilkçağ, ortaçağ, yeniçağ onlarla doludur.

1233 yılında İtalya'da, XIV. yüzyılın başlarında Fransa'da, Mary Tudor çağında İngiltere'de, 1531'de Portekiz'de, 1478'de de İspanya'da kurulan engizisyon mahkemeleri çok büyük ustalar yetiştirmiştir. Hele çeşitli aralıklarla 1834 yılına değin süren İspanya Engizisyonu İberik yarımadasını baştanbaşa ateş sehpalarıyla donatmıştır. İşkence ise, hemen hemen bütün engizosyon yargıçlarının yada başengizisyoncuların sık sık başvurduğu bir yaşam biçimidir.

1555'te İngiltere'de, 1559'da Fransa'da protestanlara uygulanan toplu işkenceler de gerçekten bu bilim dalının yüzünü ağartacak nitelikler taşır. Bunlara 1520 yılında İsveç'te keşkek edilen 94 senato üyesi ile 1572'de Paris'te Saint-Barthélemy gecesinde boğazlanan yüzlerce protestan da eklenmelidir. 1620 yılında İtalya'da gagalanan 500 protestan ile 1829'da Portekiz'de öldürülen 1125 kişinin öyküsü ise ortadadır.

Nedir toplu kırımların, toplu öldürümlerin en büyük uzmanı Alman Führer'i Hitler'dir. O, her türlü matematiğin, her türlü mantığın top atması için elinden geleni yapmıştır. 5 yıl gibi çok kısa bir süre içinde 6 milyon Yahudiyi dünyaya gelmediğe döndürmüştür. Hitler kendi yurttaşlarına, kendi arkadaşlarına da zaman zaman bu mutluluk ve şadımanlık iksirinden içirmeyi savsaklamaz.

Devlet dolabını ele geçirdiği yıllarda «Almanya'nın Mussolini'si» diye anılan Hitler'in ilk uzmanlık deneyi de 30 haziran 1934'te Uzun Bıçaklar Gecesinde başlar.

O gecenin ve o geceyi izleyen cumartesi ve pazar günlerinin kapağını kaldıracak olursak, kanları gıdığından aşağı akıtılanların sayısı binin üstündedir. Nazi Partisi Saldırı Birliklerinin (Sturmabteilungen) bütün başkan, asbaşkan, bölge başkanları yıldırım kırımından geçirilmiştir. Hitler'i Almanya'nın başına kondurmakta büyük ayak oyunları düzenleyen Sturmabteilungen'in kısacası S.A.) önderi Ernst Roehm de bunların arasındadır.

Roehm, Hitler'in en eski kavga arkadaşlarındandır. Führerle senli benli konuşan tek kişi de odur. 6 kasım 1923 günündeki Münih

ayaklanmasında en önemli görevlerden birini de o üstlenmiş, Bavyera Savunma Bakanlığını o ele geçirmiştir. O gün Hitler de aynı başarıyı göstermiş olsaydı, Almanyayı on yıl öncesinden kasıp kavurmaya başlayabilirdi.

Gelin görün ki, Hitler'in Bavyera Meclis Başkanı Gustav von Kahr'ın söylev çektiği salonda bir sandalyenin üstüne fırlayarak havaya bir el ateş etmesi, sonra da hançeresinin bütün borazanıyla:

— Ulusal İhtilal başlamıştır.

diye bağırması hiçbir işe yaramamıştır.

O günler artık gerilerdedir. Hitler beş aydır Almanya'nın başbakanıdır, S.A.'nın gücünü kırmak için de her türlü dolaba girip çıkmaktadır. Doğrusu, Uzun Bıçaklar Gecesi sözünü ortaya ilk atan da Roehm ile arkadaşlarıdır.

S.A. önderi 1933 kasımında Berlin'de Sportpalast'ın bir salonunda, 15.000 kişi önünde şunları döktürmüştür:

— Diyorlar ki S.A. varolma nedenini yitirdi. Yanılıyorlar. Biz o eski kırtasiyecilik ruhu ile kentsoylu anlaşıyını Almanya'dan tatlı tatlı gerektiğinde de tatsız tatsız sürüp çıkaracağız. Çok yakınlarda ikinci bir ihtilal olacak, gerçek bir ihtilal. Bu bizim Uzun Bıçaklar Gecemiz olacak.

Üyelerinin sayısı iki buçuk milyonu aşan S.A. kanı bol bir parti ordusudur. 5 ordu ile 18 kolordudan oluşur. Çoğu da silâhlıdır. Devlet içinde bir başka devlettirler. Yalnız Berlin'de elliye varan garaj, ya da depo S.A. hapishanesi olarak kullanılmaktadır. S.A. lar istediklerini kapatırlar buraya. İstediklerinin de iflâhını keserler. Yağmaladıkları evlerin vitrinlerini, indirdikleri dukkânların öykülerini de bamyadan dinlemeli. Hırsızlık, cinayet, arak, her türlü it oturumu onlardadır.

S.A.'lardan en tedirgin olanlar da askerlerdir. Bir kez S.A.'lar asker okullarında okumuş subaylarla aynı aşamada olmak istemektedirler ki offizierskorps'tan kimsenin buna «can, baş üstüne» demesi beklenemez. Kaldı ki, S.A. lar nerde bir er ya da subay görseler onlarla dalaşmak, onları öfkeye bindirmek için hiçbir fırsatı kaçırmazlar.

Ordu (Reichswehr), S.A. örgütünün dar yerlere itilmesi için Führer'e baskılarını artırmıştır. «Kauçuk Aslan» diye ün salan Savunma Bakanı General Werner von Blomberg Hitler'le yaptığı gizli bir konuşmada Roehm ve arkadaşlarının başını istemiştir. Hitler'e kalsa, o buna pek kulak asmıyacaktır. Ne de olsa Reichswehr'e karşı elinde güçlü bir parti örgütü tutmak ister. Gelgelelim, 87 yaşındaki Devlet Bakanı Hindenburg'un günleri değil dakikaları sayılıdır. Şansölye Hitler'in

gözü ise Hindenburg'un yerindedir. Ama Hitler düşünmektedir ki S.A. başkalarının sesi kısılmadan Bendlerstrasse'de, Savunma Bakanlığındaki koltuklara kurulmuş olan generaller buna evetlik göstermiyeceklerdir.

Hitler'in boyun damarları davul gibi vurmaya başlamıştır. Eski kavga arkadaşlarının döllerini yerden kalkamaz edecek midir, etmiyecek midir? Höst elbette edecektir.

Dünya nasıl bir köpek dolabıdır ki Hitler, ölüm kararını verdikten sonra Roehm ile ayakdaşlarının Nazi Partisini gözden düşürecek derecede birer eşcinsel olduklarını da anımsayacaktır.

Roehm'in bu konuda gizlisi, saklısı yoktur. Dört dörtlük bir oğlancıdır o. Boyuna sevgili değiştirir. En son gözdesi de kendi emirsubayı S.A. Standartenführer Graf Spreti'dir. Breslau Polis Müdürü Heines de ustasından aşağı kalmaz. Oooooo, S.A. kurmaylarının topu Roehm'-in yolundadır. Obersturmbannführer Engels ile emirsubaylarından Schmidt de —kimisi ona Fraulein Schmidt der— cinsel sapığın tekidirler. Bu sonuncusuna da Heines yangındır. Engels ise daha çok S.A. örgütü delikanlıları ile Hitlerci gençler arasından sevgi oyunları için adam ayartır. Ama S.A. büyüklerine oğlan pezevenkliği yapan biri daha vardır: Peter Granninger.

Berlin'deki S.A. başkanlarından Obergruppenführer Karl Ernst'in adı da homo'ya çıkmıştır. Bu onun buyruğu altında 250.000 kişi bulundurmasına engel olmaz.

Hitler'in belleği eşcinsleri ortaya döktükten sonra Şansölye yardımcısı Franz von Papen'in sağ kolu olan Jung ile Oberregierungsrat Base'ye yönelmiştir. Bunlar da Hitler'e karşı kişiler olmakla yüz bin uykuya yatırılmalıdırlar. Hitler'in belleği daha sonra eski Savunma Bakanı ve eski Şansölye General von Schleicher ile onun canciğeri General Kurt von Bredow üzerinde durmuş ve bu azılı Nazi düşmanlarının da Uzun Bıçaklar Gecesinden paylarını almaları gerektiğinde ayak diremiştir.

Bellek Cenaplarının işi bununla da bitmemiş, Ulaştırma Bakanlığı ileri gelenlerinden Katoliklerin önderi Klausener ile Nazi Partisinin ilk kurucularından Gregor Strasser'in —onun Parti içindeki etkinliği daha da sürmektedir.— adlarını da Hitler'in önüne fırlatmıştır.

Hitler'in belleği en son olarak da 11 yıl önce Münih ayaklanmasını ustaca bastıran ve Hitler'i hapis damlarına gönderten Bavyera Meclisi Başkanı Gustav von Kahr'ın karanlıklarda kalan adı üzerine de ışık tutmuş ve Hitler'in sevinçten yüreğini ağzına getirmiştir.

Kısacası Hitler, Uzun Bıçaklar Gecesi kırımını çok iyi ayarlamıştır.

Hem devlet başkanlığına giden yolu iyisinden açmış, hem de kendi kırmızı yüreğini daha kırmızılaştıracak deneylere girişmiştir. Gerçi Uzun Bıçaklar Gecesinin başarıyla sonuçlanmasında o zamanlar Devlet Bakanı olan Goering'in, Propoganda Bakanı olan Goebbels'in, doğuştan bir casus olan Sicherheitsdienst (Haberalma Örgütü) Başkanı Reinhard Heydrich'in, S.S. Başkanı Reichsführer Heinrich Himmler'in ve III. Reich'in Mefistofelesi Martin Bormann'ın da tuzu vardır ama iplerin ucu yine de Hitler'in elindedir.

(Sonu gelecek sayıda)

TÜRKÇEDE «DÖN» KÖKÜ

●

İSMET ZEKİ EYUBOĞLU

Anadolu türkçesinde «dön», Asya türkçesinde «tön» olarak bilinen bu kökün gelişim çizgisi üzerinde çok değişik anlamlar kazandığı, yöreye, çağa göre somuttan soyuta doğru bir dönüşüm geçirdiği görülür. Bu değişmelere karşılık kökün ne anlama geldiği de kesinlikle bilinmiyor, bu konuda yalnız varsayımları ileri sürebiliyor, Asya-Anadolu türkçesinde, başka Türk ağızlarında bir çok örneği görülen *ü,ö,o,u* seslilerinin dönüşümü kesin bir yargıya varmayı önlüyor bu konuda. Bu sürekli değişme türkçede söz köklerinin gerçek anlamlarını bulmayı da engelliyor. Asya Türkçesinde, genellikle, *t* sessizi *d* sessizine egemendir. Anadolu türkçesindeyse *d* sessizi *t*'nin yerini almaktadır çokluk. Durum *ö-ü, o-u* seslileri arasında da böyledir. Kuzey türkçesinde *ö, u* sesleri Anadolu türkçesinde *ö,ü* seslerine dönüşüveriyor. Özellikle Rumeli ağzında *u* seslisi yaygındır. *Oğlan - uğlan, dolmak - dulmak, omuz - umuz* sözlerinde olduğu gibi.

Asya türkçesinde *tüşek*,, Anadolu türkçesinde *döşek*, gene Asya türkçesinde *yürük*, Anadolu türkçesinde *yörük* biçimine dönüşürken *ö - ü* ile *t - d* seslerinde ki değişmeyi gösteriyor. Bunlar gibi *oğrı - uğrı* (oğru -uğru), *oğur - uğur, böyük - büyük, gözel - güzel, yoğurmak -yuğurmak, yokarı -yukarı* (bunun okarı - ukarı biçiminde söylenişi de vardır) sözlerinde bu tür ses değişmelerinin açık örnekleri görülür. Bunun gibi *teğirmen - değirmen, teğnek - deynek, teğirmi - değirmi, tanışmak - danışmak* (ya da karşıtı), *tüş - düş* örnekleri *t - d* dönüşümünün ne denli kesin, yaygın olduğunu kanıtlar.

Dön kökünden türeyen *dönmek* sözünün Asya türkçesinde *tönmek* biçiminde olduğu biliyor, *töndürmek - döndürmek* dönüşmesinde olduğunca. Şimdi bu ses dönüşümü örneklerinden kalkarak «dön», «tön»

kökünün anlamını araştıralım. *Ü-ö* arasındaki ilişkinin *t-d* arasında da sürüp gittiği açıktır. Bu konuda söz köklerinin oluşması bize ışık tutabilir. Eskilere doğru gidildikçe türkçede sözlerin doğa varlıklarını yansıttığı, yaşama ortamında bulunan bir varlığı dile getirdiği görülür açıkça. Önce somut bir varlık, sonra, soyut bir varlığa dönüşür, onun oluşmasını, biçimlenişini sağlar. *Göz*'den *güzel*'in, *er*'den *erdem*'in doğuşu gibi. Burada «erdem»in mançu-moğol dilinden geldiği varsayımı ayrı tutulmuştur. Doğa; dillerin oluşmasında, biçimlenmesinde tek kaynak durumundadır, en açık etki ondan gelir kimi sorunların çözümünde.

Şu günlerde bu «tön», «dön» köklerinin oluşumu konusunda, geniş çaplı bir araştırmanın yapılıp yapılmadığını bilmiyorum, burada kendi varsayımlarımı açıklamaya çalışacağım elimden geldiğince.

Türkçede bu tür ses değişmeleri bizi daha gerilere gitme gereğinde bırakıyor. İlkin *ü - ö, u - o* dönüşümleri isteklere değil olaylara, ağız yapılarına bağlıdır. Bir yörenin ağzı ötekine uymazken bunun gelişigüzel bir olay, bir gönül işi olmadığı düşünülmeli. İşin kaynağında çağlarca alışılagelen eğitim (çocuğun konuşmayı öğrenmesi), seslerin düzenlenmesinde etkilidir, o besbelli. Bu eğitim insana bir söyleyiş kuralı kazandırıyor, bu gitgide doğal bir alışkanlık oluyor. Bu nedenle *u*'yu *o* biçiminde söylemeye çalışan bir kimseye, ona yatkın bir gırtlaga, başka bir ses verdirme olanağı azdır. Olmayacak iş değil, ancak güçtür, seyrettik alışkanlığı (gırtlak alışkanlığını) değiştirmek. İşte bu alışkanlık bize bir yol gösteriyor şimdi. Asya türkçesinde *gece karanlık* anlamına gelen *tün* (dün) ile Anadolu türkçesinde bulunan *dön* arasında bir kaynak birliği vardır. *Dönmek* sözü eskiden bir doğa olayını dile getirmek, yere bağlı bir oluşu nitelemek için kullanılırdı. Bunu eski sözlüklerde *Dönmek*'in bir yerden geri gelmek, bir nesnenin için dışına, altını üstüne çevirmek anlamında söylenişinden, başka bir durumu yansıtmayışından çıkarmak kolaydır. Çağlar geçtikçe *dönmek* sözünün anlamları da çoğalıyor boyuna. Böylece inanç değiştirmek, yargı değiştirmek, sözünden dönmek, düşünce değiştirmek, anlaşmayı bozmak, birini kandırmak, birinin başına işaçmak, yalancı, kaypak, aşağılık bg. Kökü doğa olayları olan bu anlam ayrılıkları «dön», «tön» kökünün değişik durumlarda kullanılışından doğmuştur. Okumuş, aydın kimseler kesiminde görülen böyle soyutlamalara karşılık okumamışlar arasında somutlamalar vardır. «Dön», «tön» kökünü doğa olaylarını yansıtan sözlerin türetiminde kullanıyor bu halk kesimi. Bu «dön» kökü gece, karanlık anlamına gelen «tün»den türerken gecenin güne, günün karan-

lığa çevrilmesi olayı etkilidir sanırız. Eskiden «dönmek» sözü «çevrilmek»le karşılanırdı. *Yunus emre*'nin «Günler giçe yıl çevrile..» deyişi bunu açıklıyor. Halk dilinde «gündöndü», «gün dönümü», «güneş öğleyi döndü» sözleri böyle bir anlamı içerir.

Halk dilinde «dön» kökünden türetilen sözler arasında «dönek», «dönme», «döneklik» bg. birkaçı bir yana bırakılırsa, doğa olaylarıyla bağlantılı olmayan bulunmaz pek. Ancak çağların geçişi, düşünce ürünlerinin hızla çoğalışı, ağızların başkalaşması türünden olaylar anlam kaymalarını, değişmeleri kolaşlaytırmış, çoğaltmıştır. Bu doğa olayı yüzünden, ağız değişmeleri en kesin ilke diye alınarak, sözlerin ilk biçimlerinin başka anlamlar taşımadığı ileri sürülemez. Sözgelişi «tün» le başlayan sözlerin «dön» köklülerle ilgisi yoktur, onlar ayrı ağızlarda, ayrı gelişim doğrultularında oluşmuş, birbiriyle bağlantısız dil varlıklarıdır denemez. Dilin kemiği yoktur, diyen der de pek inandırıcı olmaz. Ağız değişmeleri yeni söz kökleri türetmede değil de bir kökten değişik anlamları içeren kavramların oluşmasında etkilidir. Çokluk bu doğa olayı gözden kaçırılıyor dil çalışmalarında, ağız başkalaşmaları yeni köklerin türetim kaynağı sanılıyor.

Gece anlamına gelen «tün» sözünün «tön» olarak kullanıldığı da açıktır. Bu kökten yapılan «tünemek»in «tönemek» biçiminde söylendiği biliniyor halk ağzında. Öte yandan gecelemek anlamına gelen tünemek» de «dünemek» biçiminde söylenir. Sözgelişi Asya türkçesinde *hapishane,* geceleyin kalınan yer karşılığı söylenen *tünek* sözü Anadolu halk ağzındaki *dünek* (gece kalınan yer, yatak) biçimindedir. *Dünemek* (tünemek), *düneklik* (tüneklik) bunu gösterir. Sözünde durmayan, yalancı anlamında *dönek* yerine *tönek* dendiği gibi, geceleme, tüneme yerine de *dünek* deniyor. Böylece «dön», «tön», «dün», «tün» biçiminde sürekli bir dönüşme olayı vardır dilimizde.

İmdi bu açıklamaya, türkçe adlardan eylem (fiil) türetilir de, söz köklerinden ad oluşturulmaz. Sözgelişi *başlamak* (baş'tan), *gözlemek* (göz'den) olur da bunun karşıtı olamaz, olsa bile bir niteleme sözü olabilir. Böyle bir sav çok sığ, yavan bir tutumu belirler ancak. Dili belli değişmez kılıklara sokup bütün gelişim doğrultusundaki dönüşmeleri önlemeye kalkışmaktan öteye geçmez bu.

Halk dilinde «dön», «tön», ya da «tün», «dün» kökünden türemiş sözlerin birer doğa olayını, birer doğa varlığını dile getirdiğini söylemiştik. Bu konuda sayısız örnek verilebilir. Bu örnekler türkçede kimi köklerin anlam değişmeleri sonucu ne denli verimli, gelişime elverişli olduğunun kanıtıdır. Sözgelişi: Dönergeç (kasırga), dönemez (kasırga), dönelge (kasırga), dönekle (çevrenti, farsça gir-âb),

döngeç (çark, pervane), dönerge (çark), döngen (çevrenti), dönelek (tekerlek), dönme (çevrenti), döngel, ya da töngel (muşmula), dönme (inanç değiştiren), dönük (geçimsiz), döngün (dargın), dönek (sözünde durmaz), dönüşük (karşılıklı dönüşen), dönük (bir yere yönelmiş, dönmüş, sözünden caymış), döneç (yol kıvrımı), dönemeç (yol kıvrımı, yol kavşağı) db. Bu örnekler bir kökün halk elinde nasıl işlendiğini, hangi biçimlere girerek olayları yansıttığını, halk dilinin belli bir kurala, değişmez sanılan bir koşula bağlanmadan sürekli bir işleyiş içinde olduğunu gösteriyor açıkça.

Başka Türk ağızlarında da vardır bu tür kök değişmeleri anlamı bakımından. Çuvaşçada «tün» köküyle «düşmek» anlamını içeren sözler türetiliyor. Öte yandan Anadolu ağzında «döş», ya da «düş» denin o ağızda «tüş» oluyor. Kırgız ağzında *tünök* Anadoluda *tünek* (gecelenen yer) anlamındadır. Bundan türeyen *tündük* (bir gecelik) sözü Anadolu ağzında yoktur. Anadolu halk ağzında «tün» kökünden türetilen sözler de anlam bakımından çok ayrılıklar gösterir. Gecelemek anlamını içerin *tünemek*'le kökdeş olan tüneg (bir oyun), tüngemek (atlamak) tünmek (sıçrayıp atlamak), tünlemek (gecelemek - tünemek), tüne (ufak su, derecik). Burada *tünemek - tünlemek* sözlerinin eşanlamlı oluşu ilginçtir. Dil, ağız, neyse, bir kökten iki türlü söz türetiyor, ikisini de eş anlamda söylüyor.

Aysa türkçesinde gece karşılığı söylenen «tün» Batıya geldikçe anlam değiştiriyor bir önceki gün karşılığı «dün» oluyor. Yunus Emre'de «tün-ü gün» biçiminde gece-gündüz anlamında geçerken «dün geldim», ya da «tün geldim» de gene geçen gün (dün) oluveriyor. Karadeniz ağzında *dün* sözü *dun,* ya da *ton* kılığına bürünüyor. «Tavuklar tünedi» yerine «tauglar tonedi», «Ali İsdanboldan tondi» derken «dön», «tön», «tün» köklerini kendi doğal alışkanlığınca söylüyor. Peki yüzlerce yıl önce bu ağız ayrılıkları yazıya geçeydi türkçede bu ses bakımından bir türlü değişmez olduğu söylenen köklehangi değişmez kurala göre öğrenecek, gerçek köklerinin «ton», «tun», «dun» olmadığını anlayacaktık?

Ses yönünden bu kök değişmelerinin bize öğrettiği bir gerçek vardır: kim ne derse desin kökler olduğu gibi ,başlangıçta sanıldığı biçimde, kalmıyor. Başlangıçta tek olan kök ayrı ayrı yerlerde yaşayan toplulukların ağzında yoğrula yoğrula değişiyor, yeni bir kılığa giriyor, böylece köklerin başkalığı sorunu ortaya çıkıyor. Ayrı ayrı özellikler gösteren Türk ağızlarını, bugün, az çok biliyoruz. Onların gelişim çizgisini belli bir yere değin izleme olanağımız var. Ancak yazının bize sunduğu belgelerin sustuğu, yada türkçenin ya-

pısına uymayan başka uluslarının yazılarıyla günümüze kalan Türk diliyle ilgili kanıtların ortaya çıktığı yerde varsayımlar, yorumlar ortamı boş buluyor. Bu da yazıların ayrılığı, başka dilleri aktarmada ki yetersizliği yüzünden doğan başkalıkları köklerin ayrılığı sorunu biçiminde önümüze seriyor. Sözgelişi «tın» mı, «tin» mi, «tıl» mı, «til» mi? Bu sözlerin, günümüzde, anlamları açık, daha doğrusu öyle sanılıyor, ancak kökleri tartışmalıdır.

Söz köklerinin oluşmasında doğanın etkisini göz önünde tutarsak daha kolay ilerleriz sorunların çözümünde. Böylece «tün», «tön» kökünden kalkarak kavramların nasıl soyutlaştığını, ayrı köklerden türemiş gibi yeni yeni boyalara büründüklerini görürüz. Anadolu türkçesinde, özellikle illerin dışında yaşayan, dilleri ancak günlük yaşamanın gerektirdiği oranda gelişmiş olan kesimde daha kolaydır dilin ilerleyişini, kavramların oluşumunu izlemek. İlkin Anadolu insanı düşünmeye yaşamakla girer. Onun gözünde «doğru» ya birine iyilik eden, yardım eden, bir sıkıntısını gideren kimsedir, yada eğrisi olmayan, dümdüz bir nesne, bir ağaç, bir odun. Sözünde durmayan, aldatıcı, dönek bir kimseyi mi anlatacak Anadolu insanı, «değirmen taşı gibi boyuna döner» der. Ağır başlı, sözünü yerinde söyleyen bir kimse onun dilinde ya «oturaklı»dır, yada «taş gibi yerinde ağır»dır. Bundan dolayı «ağır ol okka döğ» derler ağır başlı olması istenene. Bu önemsiz gibi görünen, gerçekte, çok önemli bir olaydır. Bir toplumun yalnız dilinin değil, düşünce yapısının oluşmasındaki etkenleri de anlamayı sağlar. Bir topluluğun evrene, yaşama nasıl baktığını anlamak için en yararlı varlık onun dilidir, dilini oluşturan sözlerin doğuş yollarıdır.

Anadolu insanı işine en iyi ne yararsa, en gerekli neyse en çok kavramı, sözü de ondan türetmiştir, eski Türklerde de böyledir durum. «Göz» dönen öğe insanın en önemli varlığıdır, işe, bilmeye, öğrenmeye, denemeye en çok o yarar. Bu nedenle «güzel»den «görüş»e değin sayısız kavram, söz türemiştir «göz»den. Deyimlerle ilgili sözlüklere, yapıtlara bakın, Türk insanının hangi öğelerini çok kullandığını, hangilerini az kullandığını onlarla ilgili dil varlıklarından kolayca öğrenirsiniz. Arapların en önemli taşıt aracı, bineği devedir, onunla ilgili yüzlerce deyim, söz vardır Arap dilinde, türkçede devenin yerini at almıştır, bir karşılaştırın anlarsınız kolayca.

Dil incelemelerinde söz köklerini, bir yerde, dondurmanın gereği yoktur. Kök doğduğu gibi kalsa dilde gelişme, yeni yeni kavramlar olmaz, düşünme olanağı kalmaz. Bu nedenle dil kaynaklarının (kökler bakımından) değişmezliği görüşü pek tutarlı, pek geçerli de-

ğildir. Söz köklerini birtakım ses ayrımlarına dayanarak açıklama çıkar yol olmasa gerek. Yoksa, günümüzde, ağızların sayısınca ayrı kökenli Türk dili olacaktı. «Geliyorum» diyen bir İstanbul'lu ile «ciluyrum» diyen bir Hopalı başka kökenli dille konuşuyor sayılacaktı. Öyle bir durumda dil köke değil de sese dayanan, onunla oluşan bir kuruluştur denebilir. Oysa seslerin sürekli değişimi kökü büsbütün ortadan kaldırmıyor, kökü sesle açıklama eğiliminde olanları yanıltıyor kanımızca. «Gitmek» sözünün kökü olan «git» Anadoluda kimi yerde «çit», kimi yerde «kit», kimi yerde de «ket», «get» biçiminde söylenir. Bu belirgin bir ses değişmesidir, buna karşılık kökün niteliği değişmiyor. Birisi çıkıp bu «gitmek» sözünün kökü eskiden «çit», ya da «ket»ti, sonradan «git» oldu demiyor, yazıya geçme bu bütünlüğü koruyor. Buna karşılık «tün» ile «tön» bize ilk söyleniş biçimiyle değil, yazıya geçip günümüze geldiği gibi alınıp ayrı nitelikte, «değişmez» birer dil varlığı sayılıyor.

1. 7. 1975

•

MUZAFFER BUYRUKÇU

«Beşinci durakta inecekler!»

Oturanlar, ayakta duranlar, ön kapıya doğru koltukların kenarlarına, tavandan sarkan ve üzengiyi andıran tutacaklara tutuna tutuna ilerlediler. Şoför, fren yapınca istemeden abandılar birbirlerine... Otobüsün önü de arkası da kalkıp indi, sallandı bir süre, durdu. Havanın boşalmasını andıran bir sesle kapılar katlanarak açıldı, madeni basamaklarda bıraktıkları tıkırtılarla inmeye koyuldular. Ben, inenlerin altıncısıyım. Yüzüme sabahın serinliği çarpınca içerdeki boğucu sıcağın sıkıntısından sıyrılmış, canlanmıştım. Elektrik direğindeki açık mavi E.G.O. tabelâsının altında duruyordum. (Beşinci durak) yazısı ansızın içimdeki cehennemi kaynaşmayı susturdu, egemenliği altına aldı; bütün dikkatimi ve ilgimi bu sözcüklere yönelttim. Binlerce kez işittiğim, zarfların üzerine yazdığım, söylediğim (Beşinci durak) duraktan öte bir anlam taşıyordu. Şimdiye dek bana böylesine yakın olan bir gerçeği nasıl da ayırtetmemiştim? Evet, (Beşinci durak) sadece otobüslerin durduğu, yolcuların boşaltılıp götürüldüğü, buluşulduğu, beklenilen bir yer değildi. Kalabalıkların yaşamlarında etkin bir gücü vardı. Sevişiyorlardı, nişanlanıyorlardı, evleniyorlardı, doğuruyorlardı, kavga ediyorlardı, ölüyorlardı burada. Anılar, buradaki olaylardan, ilişkilerden, serüvenlerden algıladıklariyle, varlıklarına kattıklarıyla zenginleşiyordu. Başlıyan ve biten öyküleri buradan kaynaklanıyordu. İstanbul'daki (Büyük Lânga) benim için böyleydi. Kentin içinde ayrı bir evrendi. Acı çektiğim, sevindiğim, nefret ettiğim; gölgesine, güneşine, insan seslerine sımsıkı bağlandığım, anılarını yaşamım boyunca taşımaktan kıvanç duyacağım bir evren. Tanıdığım, arkadaşlık yaptığım kişilerin her şeyi benim gerçek kitlemin birer parçasıydılar.

«O zamanlar Lânga'da oturuyorduk...» diye anlatmaya başladım mı belleğimde kimi dirdiğini koruyan kimi yıpranan, bütünlüğü bozulmuş yüzler, durumlar, davranışlar beliriyordu.

(Beşinci durağı) keşfettiğim için sevinçliydim. Yürümeye başladım. Güneş başımı ve ensemi kızdırıyordu. Park soldaydı. Çeşitli süs bitkileriyle, Japon erikleriyle, akasyalarla doluydu. Gölgelerdeki sıralarda yaşlılar, işsizler oturmuşlardı. Ankara.nın en sevimli, emeklisi ve çocuğu bol parklarından biriydi. Girmeliydim buraya, ulu bir ağacın altındaki örtüsü lekeli dengesiz bir masaya yaklaşmalıydım, karbonatlı kahvemi iğrenerek içerken yazmaya başlamalıydım. Gözlemlerdeki doğruluğa insani tavırlara ağırlık vererek konuyu derinleştirmeliydim. Bir kahve daha söylemeli, arka arkaya sigara içmeliydim. İçime çektiğim dumanın zihnimdeki uyarıcılığıyla yakalayabildiğim her gizi, yaşamın büyük ve küçük diye tanımlanan olgularını, durumlarını sergilemeliydim. Ama bu isteğimi gerçekleştiremiyecektim şimdi. İş Bankasına gitmek, emekli aylığımı almak zorundaydım. Belki dönüşte... Kesinlikle - otururum - diyemiyorum. Dönüp dönmeyeceğimi bilemiyordum çünkü. Son günlerde bir ölüm korkusunun etkisi altındaydım. Ansızın organlarımda başgüsterecek bir bozuklukla, kalbimin ya da beynimin bir ihanetiyle, sevdiklerimin yüzlerini görme olanağını bulamadan, birkaç söz söyleyemeden göçüp gideceğimi sanıyordum. Bu elbet bir gün başıma gelecekti ama şu sıralar, tasarılarımı yapıtlara dönüştürmeden, «Eh ölsem de gam yemem.» demeden ölmemeliydim. Yüzlerce öykü, günlük, düş, kartlar ve birkaç roman günışığına çıkmalı, okunmalı, eleştirilmeli, değerlendirilmeliydi. Adımdan, edebiyat ve sanat çevrelerinde, ayrıca edebiyat sever aydınlar arasında iyi - kötü söz edilmeliydi. Adımdan söz edilişinin gururunu, zevkini, öfkesini tatmalıydım. Saygıyı, saygısızlığı, hayranlığı, yüceltilmeyi, reddedilmeyi, küçümsenmeyi, sevilmeyi yaşamalıydım.

Evlendirme dairesinin önünden geçerken kırmızı beyaz çiçeklerle bezeli mavi bir Murat gelinlik tüllere bürünmüş bir kızla, siyah giysileriyle kurumlanan bıyıklı bir delikanlıyı, indirdi yanımda. Kız, eteklerini toplayarak yürüdü. Nikâh memurunun karşısında yer alacaklardı, o yıllardan beri her an düşündükleri heyecanlı dakikanın gelmesini bekleyeceklerdi. Nikâh memuru, «Belediye Başkanının bana verdiği yetkiye dayanarak...» diye başlıyacaktı tekdüze konuşmasına. Derken o eskimeyen soruyu soracaktı. «...eşliğe kabul ediyor musunuz?»

«Evet.»

«Siz?»

Bir - evet - daha. Beynimde bir kapak açılıp kapandı. İki kişinin birleşmesini, mutluluğunu simgeleyen siyah-beyaz renkler, ölümün de simgesiydi. Ayrıca siyah yastı, ciddilikti, Hristiyani bir geleneğin yansımasıydı. Düzenim, dengem altüst oldu. Bundan böyle gelinle güveye ölümü anımsıyarak bakacaktım.

İş bankasının dışı da içi de tıklım tıklımdı. Koltuklara çok yaşlı, hasta, ayakta duramıyacak kadar halsiz kimseler oturmuştu. Ötekiler bir seçim konuşmasını dinler gibi sıkış sıkıştılar; hepsi bir yöne, camlı veznelere bakıyorlardı. Kiminin kulakları ağır işittiği için veznedarlar tarafından okunan adlarını duymuyorlar, sıralarını yitiriyorlar, kimi de birkaç kez adı tekrarlandıktan sonra telâşla «Burdayım.» diye karşılık veriyor, birdenbire bencilliğinin doruğuna tırmanıyor, aklında sadece alacağı para, kalabalığı yarıyor, hoyratça itip kakıyor, ayaklara basıyor, veznelere yaklaşmaya çalışıyordu. Çoğunun yüzleri buruşuktu, biçimleri bozulmuştu, kirpikleri dökülmüş, gözleri kanlı ve fersizdi; takma dişli, sakallı, sakalsız, bastonluydu; elleri titreyen, öksüren, yaşlılıktan küçülmüş, iki kat olmuş insanlardı. Saat 8.30 du henüz. Bunlar geceyarısı mı gelmişlerdi yer kapmak için? Çoğunun bakışlarında cahillik, hainlik, düzenbazlık akıyordu. Durulacağına artan tutkularıyla, korkunçtular. Daha dinç görünenler fiyakayla Maltepe, Samsun, Kent, Malboro gibi sigaraları tüttürüyorlardı.

Emekli cüzdanımla arkasına adresimi yazıp imzaladığım çekimi verdim genç bir memureye, numaralı bir pul uzattı.

Camlar kapalıydı, üşütürler, hastalanırlar diye açtırmıyorlardı. Hava iyice kirlenmişti. Sıcak bunaltıcıydı. Kıpırdıyan dudaklar, söz üreten ağızlar, meydana gelen uğultu, ruhumu karartıyordu. Mezarsı mezarsı kokan yaşlıların varlıkları belki de tedirgin ediyordu beni. Ölümü, yüzlerinde, gözlerinde iri harflerle yazılmış bir yazı gibi taşıyorlardı. Ölüm soluyorlardı. Ölüm bakıyorlardı. El sıkışmalarındaydı ölüm, sildikleri terlerindeydi, o sıcak ve tuzlu damlaların bulanıklığında duruyordu. İncecik ama derin bir sancının kalbime doğru yürüdüğünü duydum ansızın. 'Hayır, yapacak daha bir sürü işim var.' Sonra itirazımın saçmalığını anladım. Kime itiraz ediyordum? İtirazımı inceliyecek, gerekli karşılığı verecek bir kurum yoktu ki... Ayrıca itirazlar canlılara yapılırdı. Kurtulmalıydım bu ölüm karabasanından. Geyirdim arka arkaya, kapıya doğru yürüdüm. Vecihi Timuroğlu'nun kara sarı bir renkle kaplanmış yüzünü gördüm. Kriz geçirmişti. Doktorlar, içkiyi, özellikle sigarayı, yorucu çalışmaları yasaklamışlardı ama Vecihi umursamıyor, yasaklananları sağlıklılar gi-

bi yapıyordu. Bir gün seyrek yazan, iyi şiirleri bulunan Hüseyin Atabaş'la bize gelmişti. Bir dergi çıkarmak istiyorlardı. Yukarlarda, Basın Bloklarında oturan Hasan Hüseyin'e gitmiştik. Hasan Hüseyin bizi içtenlikle karşılamıştı. Hasan Hüseyin rahatsızdı, başı ağrıyordu, zor soluk alıyordu. Birbirinden kötü koşullar, ekmek parasını kazanma ve yaratıcılığının karşısına dikilen engelleri ortadan kaldırma savaşımı, o dev gibi adamı iyice sarsmıştı. Sinirliydi, en temiz kahkahalarında bile o sinirli halinin ipuçlarına raslamak mümkündü. Gözleri hızla deviniyor, her saniye anlamları, karakterleri başka başka bakışlar üretiyordu. Ağzı hep bir şeyler söyleyecekmiş gibiydi. Kimi zaman nasıl doğduğunu saptayamadığım çelebi bir gülümseme yüzünün rengini de, biçimini de kendi yapısı içinde değiştiriyordu.

Rüzgârlı Sokak'taki Remzi İnanç'ın bir akrabasının işlettiği kebabçıda içiyorduk. Yenigün gazetesinin atılım yaptığı dönemdi. Cemalettin Ünlü, Yazıişleri Müdürüydü. Cemalettin Ünlü, İbrahim Cüceoğlu'ndan, Cemal Süreya'dan, kendinden şiirler okuyordu. Rifat Ilgaz, Hasan Hüseyin, Mehmen Kemal, Sevgi Sosyal, Dursun Akçam fıkra yazıyorlardı. Cemal Süreya, Vecihi Timuroğlu ve ben sanat sayfasıyla ilgileniyorduk. Bekir Çiftçi de geliyordu. Sık sık buluşuyorduk Kemal Bayram Çukurkavaklı'nın odasında. Kemal Bayram Çukurkavaklı'nın makaleleri yıldırımları çektiğinden gazetenin satışı çeşitli kuruluşlarca engelleniyordu... Kebabçıda Hasan Hüseyin, Remzi İnanç, Mehmet Kemal, Kemal Bayram Çukurkavaklı vardı. Hasan Hüseyin, birden alnını oğuşturmaya başlamıştı, başını sıkıyor, parmaklarını şakaklarına bastırıyordu. Korkunçluğunu sezdiğimiz ağrılarla kıvranıyordu. İçkinin uyuşturuculuğu, aşırı ilgimiz, ağrıları gideremiyordu, bizi etkileyen sözlerimiz, Hasan Hüseyin'in ağrılardan doğan gerilimini azaltamıyordu. Söz, ruhi bir bunalım geçireni yatıştırabilir, duygu ve düşünce karmaşasının oluşturduğu durumdan kopartabilir, çıkmazların baskıları dondurabilirdi ama ağrıyan bir bedene ne yapabilirdi? Kovuşturmalar, tutuklanmalar, yoksunluklar vücudunda silinmez izler bırakmıştı. Bu yıpratıcı yaşamın sonucuydu bu ağrılar, bu soluk daralmaları, bu çırpınmalar. Ağrılar şiddetini arttırıyordu. Ansızın ayağa kalkmış ve başını masanın yanındaki ağacın gövdesine vurmaya başlamıştı. Ödümüz patlamıştı. Hemen kucaklamış, kollarına girmiş, dolaştırmıştık. «Özür dilerim.» diyordu, «Hep geçmişin belâsı.»

«Bir doktora gidelim.»

«Doktorlar... Onlar ne yapabilir ki. Koşulları değiştirebilirler mi? Geçmiş, bugün, geçmişin ve bugünün sıkıntıları içimin derinliklerini sivri bir bıçakla oyuyor.»

«Bu bedensel ağrıları mutlaka yok edeceksin.»
«Savaşıyorum. Siz de tedirgin oldunuz.»
«Bizim tedirginliğimiz senin acılarından geliyor. İyi bir muayene ol.»
«Geçti. İşte arada sırada böyle bir nöbet geliyor.»
«Sinüzit olmasın?»
«Belki. Göğsüm de daralıyor.»
Geç vakte kadar oturmuştuk.
Hasan Hüseyin'in beyaz ve kabarık saçlarına, siyah bıyıklarına bakıyor, coşkun akan bir ırmağı andıran şiirlerini düşünüyordum. Küçük bir aygaz tüpünü mutfaktan salona getirmiş, «Size hapishane işi bir çay demliyeceğim.» demişti ve eklemişti. «İçki olarak konyak var.»
Hüseyin Atabaş gülümsemişti. «Ben içerim.»
Hasan Hüseyin, şişeyle bardakları önümüze korken «Konyakla çay içmeyi severim ben Buyrukçu.» demişti.
«Ben hiç içmedim.» demiştim.
Çayı çok seven Vecihi Timuroğlu, «Konyağı Mizo'yla Atabaş içsin, ben çayı bekliyeceğim.» demişti.
Balkonun kapısı açıktı, serin ve gizli bir rüzgâr vuruyordu yüzlerimize, saçlarımızın tellerini, yumuşak, hafif olan her şeyi titretiyordu. Ben kimi zaman çıplak yerlerimde duyuyordum rüzgârın varlığını, kimi zaman da konuşmanın heyecanına kaptırarak kendimi, unutuyordum ama rüzgâr hep vardı. Hasan Hüseyin, günlerini hep burada geçiriyordu. Okuyordu, yazıyordu. Yaratışın o olağanüstü depremiyle altüst oluyor, yeni şiir kaynakları keşfediyor, seviniyor, mısraların düzenini bozan en küçük bir uyumsuzlukla mutsuzluğun doruğuna tırmanıyordu. Kızılay'a çok seyrek indiğinden hemen hemen kimseyle görüşmüyordu. Kendini - tecrit - etmişti. Ama memnundu. Gereksiz konuşmalar, tartışmalar, temelsiz ve gerçek dışı eleştirmeler canını sıkmıyordu böylece. Arada sırada bazı dostları ziyaretine geliyordu. Derken Bağdat yolculuğunu anlatmaya koyulmuştu. Bağdat'ı, Arap şairlerini, yazarlarını sevmişti. Büyük ilgi ve saygı göstermişler, bazı şiirlerini Arapçaya çevirmişler, yayımlamışlardı. Ve Vecihi Timuroğlu ile birlikte dörder bardak çay içmişlerdi.

Bankanın salonunda ayakta duracak yer yoktu. Kapıdan girenler sanki daha önce böyle bir şey görmemişler gibi kızgınlık ve şaşkınlık karışımı bir sesle, «Bu ne kalabalık yahu!» diyorlar, sonra nedenini açıklıyorlardı. «Çoğu yazlığa gidecek de ondan. «Evet, gideceklerdi gerçekten, Bodrum'a, Marmaris'e, Alanya'ya, Marmara'ya,

Avşa'ya, Çınarlı.'ya koşacaklardı. Bütün kıyıları ele geçirmişlerdi; arsalar almışlar, evler yaptırmışlar, yiyecekleri, içecekleri tüketecekler, belleklerini süsleyen hoş anılarla döneceklerdi. Ayakta durmaktan yorulmuştum. Kalbim sıkışıyordu. Terliyordum soğuk soğuk. Sıcaktan bitkinleşen kuşlar örneği ağzımda soluyordum. Başım dönüyordu, fenalık geçiriyordum, her an düşebilirdim ve yaşamdan kaydım silinirdi. Kendimi elimde pul, yerde yatıyor olarak hayal ediyordum. (Muzaffer Buyrukçu, emekli maaşını almak için gittiği bankada öldü.) diye bir haber, ses hızıyla kulaktan kulağa, kentten kente akıyordu ve bu haber, birinci değil son sayfada, göze çarpmıyan bir köşede yayımlanıyordu Cumhuriyet, Milliyet, Yeni Ortam gazetelerinde. Ama, ünü dünyayı tutmuş bir yazar olsaydım, sağcı solcu bütün gazetelerde, gazetelerin ilk sayfalarında fotoğraflarımla birlikte yer alırdı. Radyolarda, televizyonda bildirilirdi. Belki programlar da düzenlenir, beni gerçekten sevenler konuşulardı. (Değerli yazar...) Acaba değerli miydim? Acaba Türk edebiyatına önemli bir katkıda bulunmuş muydu? Hikâyede, romanda, günlük ve düş alanlarında bir yenilik getirmiş miydim? Bana kalırsa epey bişeyler yapmıştım. Yeni bir hava, yeni bir kan sunmuştum yapıtlarımla. Bazı eleştirmenler, hikâyelerimden ve günlüklerimden söz ederken (Yepyeni bir tarz, yepyeni bir ses) yargısında bulunmuşlardı ama o eleştirmenlerin bir bölüğü sanki o yazıları yazmamışlar gibi birkaç günlüğümde kendilerini yaralıyan gene kendi yaşamlarına bağlı özelliklerden söz ettiğim için aleyhimdeydiler şimdi. «İyi ki geberdi.» diyebilirlerdi. Yalnız arkadaşlarım, yakınlarım üzülürdü. Benden kalan anıları, karakterimi, tutumumu sergilerlerdi bir süre. Sonra - ölenle ölünmez - derler, yaşamın sonsuz akışına kapılırlar, arada sırada anımsarlar, çağrışımlar aracılığıyla sesimi duyarlar, yüzümü görürler ve unuturlardı' İşte asıl o zaman manen de ölürdüm.

«Ali Okyay bir numaralı vezneye!»

Gazeteler de umursamazlardı ölümümü. Sadece edebiyat dergilerinde birkaç - görev yazısı - çıkardı.

Terliyordum... Metin Altıok, Füsun Altıok, kızı Zeynep, Sinan Fişek, Sinan'ın nişanlısı Gülsen ve ben Piknik'tekdik. Onlar, portakallı votka içiyorlardı, benimki biralıydı. Mehmet Kemal, tekbaşına oturuyordu. Çağırdık, geldi. İstanbul'daki Papirüs meyhanesine dadananlardan söz ediyordu. Ordan Macaristan'a yaptığı geziye atladı. İmzaladığı bir defterde Melih Cevdet Anday'ın bir cümlesine raslamış, sevinçle not etmişti. Ve bir akşam Melih Cevdet Anday'ı Papirüs'te görünce ezberlediği cümleyi okumuştu. Melih Cevdet An-

day şaşırmış, «Yahu, bu benim, sen nerden biliyorsun?» deyince anlatmıştı. Yakında Arnavutluğa gidecekti. Yapıtlarını May Yayınevine vermişti, sonbaharda üç kitabı piyasaya çıkacaktı. Saat üçte Mehmet Kemal kalktı. Bizbizeydik. Tanıdığımız sanatçıların tuhaflıklarını, taptaze dedikoduları, yapıtları hakkındaki olumlu olumsuz düşüncelerimizi sergiliyorduk. Neşemiz iyi, hava güzeldi. Sinan Fişek'in önerisiyle bir otomobile bindik, Şili alanındaki bira içilen bir pastahanenin bahçesine demiri attık. Hafif çakırkeyftik. Füsun Altıok, Zeyneb'i eve götürdü, biz akşama doğru kapıyı çalacaktık. Alçak masanın çevresinde aklımıza ne gelirse konuşuyorduk. Ben kahvemi, Metin Altıok, Sinan Fişek, Gülsen biralarını yudumluyorlardı. Müthiş sıcaktı, oturduğumuz yerde buram buram terliyorduk. Hoşumuza giden ve bizleri derin düşüncelere sürükleyen sessizliği motosikletli bir çocuk rezil ediyor, daracık asfaltta bir gidip bir geliyor, kollarını göğsünde kavuşturarak gösteriler yapıyordu. O kendini tatmin ederken biz tedirginlikten çıldırıyorduk ama engelleme olanağına da sahip değildik. Sinan Fişek bu şımarık çocuka kızdığını «Bir tabanca olacak, tekerleklerine ateş edeceksin» sözleriyle belirtti.

«Ve tepetaklak gider oğlan.» dedim, «Bir Amerikan sadizmi. Hasta ruhların çılgın bir kahkahası, yepyeni bir cinayet şekli.»

«Her cinayetin özünde bir amaca ulaşma vardır.» dedi Metin Altıok.

«Evet, kurtulmak, rahatlamak, kişisel özgürlüğe kavuşmak isteyenler cinayet işler.» dedim.

«Yanlış bir tutum.» dedi Sinan Fişek, «Öldüren kurtulamaz ki.»

«Önemli olan o anda engel olarak görüneni ortadan kaldırmaktır. Bundan sonra başlıyan yeni bir sorundur.» dedi Metin Altıok.

«Evet, öldüren de ölmüş sayılır. İşlenen cinayet ayni zamanda kendi varlığına da yöneliktir.» dedi Sinan Fişek.

«Bu gece insanlığı etkileyen sorunları konuşalım.» dedim.

«Gizleri konuşalım. Zıtların doğuşunu tartışalım.» dedi Metin Altıok, bir Birinci sigarası istedi benden ve ansızın sınırsız bir tadla heyecanlandı. «Bir arnavut ciğeri pişiririz, pastırmalı bir kurufasülye, buzlu rakı, ohhh!»

«Ciğerin yanında ince kıyılmış ve maydanozla karıştırılmış kuru soğan, ne buyrulur?» dedim.

«Harika olur azizim.» dedi Sinan Fişek.

Gölgesine sığındığımız şemsiyenin sızdırdığı güneş beynimi kaynatıyordu.

Bir süre önce İstanbul'daydı Sinan Fişek. Bir yere oturmuşlardı

Fethi Naci, Prof. İdris Küçükömer'le. Unutulmayacak bir gecenin unutulmazlığı yaratan yaşam parçalarını üretiyorlardı. Sinan Fişek'in İstanbul'a gittiğine değmişti ama insanoğlunun nerde ne yapacağı konusundaki bilinmez tavrı, uyumu uyumsuzluğa dönüştürmekteki eşsiz dehası eyleme geçmişti. Kalkacakları sırada İdris Küçükömer, «Ben seni gâvur sandım, İngiliz'e benziyorsun.» demişti. Sinan Fişek, allak bullak olmuş ama taşı da gediğine yerleştirmişti. «Ben de seni profesör sanmıştım.»

Bir ara Sinan Fişek, nişanlısı Gülsen'le konuşurken sertleşmişti ve Sinan sanki - bu iş burda biter - dercesine ayağa kalkmıştı.

«Gelecek misin?» dedi Metin Altıok.

«Bilmiyorum, belki.» dedi Sinan Fişek ve ilişkilerindeki sürtüşmelerinin nedenlerini bilmediğimiz nişanlısı Gülsen'le birlikte ama birbirilerinden çok uzaklardaymışlar gibi bakıştılar, yürüdüler. Ben, karım Muallâ'yı almak üzere Kızılay'a gittim. Saat yedide Çankaya'da, (Kafe)nin karşısındaki modern apartmanlardan birine girdik, bodrum katına indik. Kaloriferli, sıcak sulu bir daireydi. Sağdaki pencerler büyük, iç açan bir bahçeye bakıyordu. Kapıcı, kapıcının akrabaları, ahbapları, taze çimenleri siyah bir hortumla suluyorlardı. Metin Altıok, buzlu vokta içiyor; çok zeki, leb demeden leblebiyi anlıyan Zeynep, cırcır böceği gibi sesler çıkarıyor, ordan oraya koşuyor, ilgimizi çekecek davranışları sahneye koyuyordu. Füsun Altıok, mutfakta yemek pişiriyordu. Musluklardan sürekli su akıyordu. Duvarlarda Metin Altıok'un siyah beyaz tabloları asılıydı. Yeni tablolarla uğraşıyordu, kışa doğru sergi açacaktı.

Yemeğe başladıktan bir süre sonra Sinan Fişek'le Gülsen, anlaşmazlıklarını çözdüklerini duyuran bir tavırla geldiler. Füsun Altıok, karşımızda oturuyordu. İki lokma bir şey yer yemez yaktığı sigarayı biz ordan ayrılıncaya kadar söndürmedi. Yüzün, havasız bir yere hapsedilmiş gibi solgundu ve nezleye yakalanmış izlemini veriyordu. Sesi zaman zaman yükseliyordu ama genellikle kısıktı. Zeki, bilgili, felsefi konularda, özellikle edebiyat felsefesinde yeni olanakları araştıran önemli bir yazardı. Zır zır zırlayan kapı ziline koştu. Görmediğim ve sesinden de tanıyamadığım bir kadınla konuşuyordu. «Adalet geldi.» dedi Metin Altıok, koridora yöneldi. Beş dakka geçmeden karı-koca ve konukları eşikteydiler. Sarışın, orta boylu bir kadındı Adalet Ağaoğlu. (Ben onu Ağaoğlu sülâlesinden sanırdım) Yorgun, uykusuz, bitkin bir haldeydi. Remzi İnanç'ın dükkânında tanışmış, - nasılsınız iyi misiniz gibi beylik sözlerle - hal hatır sormuştuk. (Yüksek Gerilim) adlı kitabı Sait Faik hikâye armağanını

kazanmıştı. Oturdu. Bir şeyler söylüyordu ama aklı başka yerdeydi. Abisi Dr. Cazip Sümer, İstanbul dolaylarındaki bir kazada ölmüştü. Gazeteler, «Yirmibeş yıllarını dolduran doktorların verdikleri bir şölenden dönerken...» diye yazmışlardı ama gerçek ölüm nedeni anlaşılamamıştı. Adalet Ağaoğlu konuşuyordu. Dr. Cazip Sümer, şölen bitince karısıyla çocuklarını bir Motel'e bırakmış, «Canım sıkılyor, ben biraz hava alacağım.» demiş, otomobiline binmiş, sürmüştü. (Burası karanlıkta) Epey gitmiş gitmiş, kimbilir neden arabasını yol kenarına park etmiş, kapıları da açık bırakmış ve yürümeye başlamıştı. Tam o sırada (nerden zuhur ettiğini, Salâh Birsel gibi söyliyeyim. rufailer bilir) son hızla gelen bir araba, Dr. Cazip Sümer'e çarpmış, yüz metre kadar sürüklemiş ve kaçıp gitmişti. Mafya mı vardı işin içinde, Mit mi vardı, Dr. Cazip Sümer'i çekemiyen rakipler mi vardı, yoksa adi bir sarhoş kazası mıydı, bilinmiyordu.

«Başınız sağ olsun ve kutlarım.» dedim.

Zoraki bir gülümsemeyle, «Teşekkür ederim.» dedi Adalet Ağaoğlu. «Olaylar öyle üst üste geldi ki... Babam da hasta. Herkes bu olayı deşiyor. Bunaldım. Dört gecedir uyku yok.»

«Zor tabi.» dedi Muallâ, acısına katıldığını belirten içtenlikli bir sesle.

«Buraya geliyorum da biraz açılıyorum.» dedi Adalet Ağaoğlu.

«Polis ne diyor?» dedim.

«Arıyorlarmış... Bilmem ki.» dedi.

Üzülmüştüm.

«Amaan başka şeylerden konuşalım.» dedi Adalet Ağaoğlu can sıkıntısıyla.

Başka şeyler... Başka şeyler de sorunlarla yüklüydü. Saat dokuzda Remzi İnanç geldi. İçinin güzelliği gözlerine yansımıştı Remzi İnanç'ın. Kadınlara -bacım, bacım- diyor, içtenliğini sergiliyor, Adalet Ağaoğlu'nun mutsuzluğunu ortadan kaldıracak çareler arıyordu. Söz döndü dolaştı gene İstanbul'a geldi; Fethi Naci'den, Edip Cansever'den, kırılan bacağını tedavi etmek için bir süre Ankara'da kalan Turgut Uyar'dan, karısı Tomris Uyar'dan hikâyeler anlattık. Turgut Uyar, bastonla dolaşıyordu ama durumu şimdi iyiydi, ayağını yere basabiliyordu.

Fürüzan'ın onsekiz yaşındaki kızı yanarak can vermişti.

«Fürüzan'ın bir kızı bilmiyordum. Korkunç bir şey.» dedim, şaşırdım ve yüreğim paramparça oldu. Evlât acısı dayanılır gibi değildi. Hele ince, duyarlıklı bir yazar olan Füruzan'ın mutlaka aklı başından gitmişti.

Bardaklardaki rakılar sık sık dolup boşalmaya başlayınca bu içimize - katranını çöktüren - karanlığın dışına çıktık. Şarkılara başladık. Hep eski şarkılardı söylediklerimiz, on, yirmi yılda bir yeniden tezgâhlanan, moda olan şarkılardı. Metin Altıok'un harika bir sesi vardı, usulüyle söylüyordu. (Şarkılar seni söyler - Kahve olsam - Titrer yüreğim - Nihansın dideden - Drama köprüsü - Ey siyah gözlü kadın - Körfezdeki durgun suya bir bak - bunu Can Yücel, - Nato'nun kabloları duruyor derinde - diye değiştirmişti. - Sarı kordelam sarı - Bu ne sevgi ah bu ne ıstırap - Denizler durulmaz dalgalanmadan - - Kadifeden kesesi - ve daha bir sürü şarkı. Adalet Ağaoğlu ince ve dağınık sesiyle katılıyordu, Füsun Altıok da şarkıya gitmeyen sesiyle bir şeyler ortaya koymaya çalışıyordu ama ağırlık Metin Altıok'la benim üstümdeydi.

Kurufasülye, pilâv, ciğer enfesti.

Adalet Ağaoğlu, tutmuş Leyla Erbil'le birlikte Bodrum'a gitmişti. Her saniyeden bir yapıt çıkartıyorlardı; yaşamı yeniden tanımlıyor, yeniden yorumluyorlardı. Ve Adalet Ağaoğlu'nun kardeşi, değerli oyun yazarı, rejisör, Türk tiyatrosuna, eski giysilerinden sıyırıp sağlam giysiler giydiren sevgili arkadaşım Güner Sümer'le Dr. Fikret Ürgüp boy göstermişti. Fikret Ürgüp durup dinlenmeden içiyor, o, bireyselliği yüceltmeye çalıştığı, bireyselliğin mahzenlerinde ve labirentlerinde gerçekle düş arası bir yaşamın temelerini Kafkayen formüllerden de yararlanarak atmak istediği hikâyelerine uygun bir durumdaydı. Yaşamı bütünüyle kullanmak istiyor ama beceremiyordu. Ya da kendi açısından baktığı evren gibi bir evrenin plânını çiziyordu. Bir minibüse binmişti. Parası yoktu. Yanında taşıdığı küçük bir transistörlü radyoyu yüz liraya şoföre satmış, hemen bir subaşına koşmuştu. Şimdi sağlığı kötüleşmişti. Felçli gibiydi, sağ ayağını sürterek yürüyordu. Geçimsiz biri olduğu için kimse yanına yaklaşmıyordu. Birkaç kez Yeditepe'de, birkaç kez Beyoğlu'nda, resim sergilerinde karşılaştığım Dr. Fikret Ürgüp'le on satırdan fazla konuşmamıştım, çünkü çok şey bilen, herkesi küçükseyen bir havadaydı. Sait Faik tanıştırmıştı bana Fikret Ürgüp'ü «Gel seni enteresan bir adamla tanıştıracağım.» diyerek. Hiç ilgilenmemişti benimle Sait Faiğe ve arkadaşlarına saygı duyduğu halde. Hep Sait Faik'in gözlerine bakıyor. Sait Faiğe yaranmak amacıyla çırpınıyordu. Sokakta Sait Faiğe düşündüklerimi açıklamıştım. Sırtımı sıvazlamış, «Boş ver Muzaffer, bütün sinir doktorları böyledir. Fikret, hikâyecilikte benimle yarışmaya çalışıyor.» demişti.

Saat onbirde kalktık. Adalet Ağaoğlu'nu evine bıraktık. Remzi

İnanç, el sıkışırken «Dükkâna beklerim bacı.» dedi Adalet Ağaoğlu'na.

Kalbimin çevresinde dolanan o tırtıllı ağrı azaldı. Ama soluk alamıyordum. Salon kalın bir sigara dumanıyla kaplıydı. Bazıları yakalarını açıyor, kravatlarını gevşetiyorlardı. Ansızın burnuma çarpan bir Maltepe cigarasının berbat kokusuyla öksürmeye başladım ve ayni anda sol kolum, tenimin altında bir solcan dolaşırcasına sancımaya başladı; parmaklara doğru gitmedi ağrı, parmaklarım uyuşmadı ama «Bu kalp arkadaş.» dedim.

Çiğ köftelik kıyma, bulgur, baharat, manavdan üç kilo domates, bir kilo hıyar, yarım kilo taze soğan, bir demet maydanoz, bir dereotu, erik, kiraz, bakkaldan altı şişe küçük yeni rakı, maden suları, bira, cigara, ekmek, patates almış, Nur Subaşı'nın Küçükesat'taki evine gitmiştik. Çatı katına ahlaya ohlaya çıkmaya koyulmuştuk. Soluklarımız kesilmişti. Suçu cigaraya yüklüyor, yaşlandığımızı kendimizden bile saklamaya çalışıyorduk. Kapıya iliştirilen bir kâğıdı görünce afallamış, kızmıştık. (Bir saat sonra geleceğim. Anahtar elektrik saatinin üstündedir. Selâmlar. Nur.)

«Ne adam bu Nur!..» dedi Remzi İnanç.

Girdik Ömer Polat, Necati Tosuner ve Remzi'nin ahpabı Yaşar Bey'le. Ortalık darmadağınıktı. Akşamdan kalan bir içki ve tütün kokusu midemi bulandırdı. Masanın üstü kirli tabaklarla, bardaklarla, çatallarla, ağzına kadar izmarit dolu küllüklerle, kibrit çöpleriyle, kaysı çekirdeyleriyle, kurumuş ekmek dilimleriyle kaplıydı. Pencerenin önünde yarısı içilmiş bir süt şişesi, mutfakta bulaşık yığınları duruyordu. Ben masayı temizledim sabunladığım bir bezle, Ömer Polat su ısıtıp bulaşıkları yıkadı. Remzi İnanç, buzdolabının yanındaki küçük masaya taşıdı öte-beriyi, salata yapmaya başladı. Domateslerle soğanlarla, maydanozları sudan geçirdik. Necati Tosuner sıkılmıştı.

Ömer Polat, çiğ köfte yoğururken «Böyle bir yerim olsun istemişimdir hep.» dedi. «Teras katı, yüksekte.»

«Buyrukçu, ben Almanya'ya gideceğim.» dedi Necati Tosuner.

«Niye?»

«Dört aydır burdayım, hiçbir şey olmadı.» dedi Necati Tosuner, üzgün bir sesle. «Günlerim boşu boşuna geçiyor, ölüyor.»

«Almanya'da canlanacak mı?»

«Sarışınlaşacak.»

Güldüm. «Güzeeel!» dedim.

«Niye güldün?» diye seslendi Remzi İnanç.

«Necati...» dedim, anlattım.

«Necati müthiş adam!» dedim Remzi İnanç.

«Ne diyor?» dedi Necati Tosuner, bana bakıp gizli bir şeyler çevirdiğimizden kuşkulanmış gibi başını salladı. «Necati müthiş adam diyor.» dedim.

«Nasıl müthiş? Sıkıntılı müthiş mi?»

«Almanya sıkıntını giderecek mi?» dedim.

Ağır işittiği için yanlış anladı. «Bitmeyecek ama orda umut var. Belki bir gün.»

«Burada - belki bir gün - yok mu?» dedim.

«Yok. Burada hasta gibiyim.»

«Sen öteden beri öylesin. Arada bir ağlar gibi gülersin.»

«O zaman bile gülmüyorum, güler gibi yapıyorum. Çoğu zaman açıklamam ben kendimi. Gizlerim, yaptıklarımla yanlış kanılar uyandırırım.» dedi Necati Tosuner, bir cigara yaktı.

«Demek bizi aldatıyorsun?» dedim.

«Herkesin yaptığını yapıyorum.»

Ömer Polat'a yaklaştım, «Bir sıkım ver hele Ömer.» dedim.

«Verim ağam.» dedi Ömer Polat, içtenlikle gülümsedi, bembeyaz dişleri parladı ve parmak izleri bulunan çiğköfteyi uzattı. Isırdım. «Nefis! Yalnız bulgur diri daha.»

«Yarım saat ister macunlaşması için. Rakıyı açsanız da başlasak.» dedi Ömer Polat.

Buzluktan çıkardığım bir şişeyi bardaklara boşalttım. Nur Subaşı görünürlerde yoktu. «Vecihi de olsaydı.» dedim.

«Müdürlükten almışlar, Gülveren lisesine tayin etmişler.» dedi Ömer Polat.

«Allahaşkına!» dedi Remzi İnanç, «Bana bir şey demedi. Üzüldüm.»

«O seviniyor yükü sırtından attı diye. - Bundan sonra rahat rahat yazı yazacağım - diyor.» dedi Ömer Polat.

«Yazarlıktan daha üstün makam yoktur.» dedim.

«Gerçektir.» dedi Ömer Polat.

Kaptırmıştım kendimi geçmişin akışına ve iyi de yapmıştım. Ölüm korkusu etkisini yitirmiş, soluk alışım düzelmişti.

«Muzaffer Buyrukçu!»

«Müsade edin de geçeyim.» dedim, vezneden paramı aldım, hemen dışarıya çıktım. Birden yeryüzünde yapayalnız kalmışım gibi bir duyguya kapıldım. Postaneye girdim, karıma telefon ettim. «Seni Yenimahalle parkında bekliyorum, gelebilir misin?»

Heyecanlandı. «Hayrola, bir şey mi oldu?»

«Bir şey yok. Üzülme. Seni görmek istiyorum, Akşama da Vecihi Timuroğlu'na gideriz.» dedim.

«Sesin bir tuhaf, hastalandın mı?» dedi karım.

«Biraz. Hemen gel!» dedim.

«Geliyorum.» dedi.

Bir Cumhuriyet gazetesi aldım, parka yöneldim.

DENENEN

•

AHMET İNAM

Denemeyi deniyorum.

Türkçede. Yaşayışımda. Benden önce onu denemişlerle. Şimdi deneyenlerle. İleride deneyeceklerle.

Yaşayışımdan başka neyim olabilir denememde? Kitaplardan kırptıklarımı nasıl deneyebilirim, yaşayışımda kullanmadan? Ve, bir insana baktığımda, gözlüğümün merceğinde olmayanı tutar da nasıl denememe katabilirim?

Nasıl, ansiklopedik bilgi yığınaklarına, kaygım olmamış, tatmadığım, damgamı vuramadığım, kuşanamadığım, eskitemediklerime deneme diyebilirim?

Denemem benim resmimdir, ardımda «Türkiye Hatırası».

Yaşayışımın anlamı varsa, başkalarının yaşayışına katkısı varsa, onların tepkisini duyuyorsam, değiştirmeye yoruluyorsam, deniyorum. Kendim için, kendimi denememle, nasıl deneyebilirim? Ancak, edebiyatı kullanabilenler yapabilir bunu.

Denememden geçiriyorum yaşayışımı. Yazarak deniyorum. Yaşama taslağım oluyor, deneme. Başka neyim olabilir? Soluğumu üflüyorum ona. Yaşamanın dibinde maddenin soğukluğunu bulan eski bir büyücü olarak.

Sözcüklerle oynamam bağışlanmalı. Çünkü, mesleğim, sözcük ve tümce tüketiciliği. Dil avcılığı. Yaşamanın dilde, olanağı varsa dil dışında yakalanması. Dilde durduruvermek zamanı. Daha doğrusu bunu yaptığını sanmanın tutkulu avuntusu. Belki bir süre sonra kendi kendini ortadan kaldıracak insanoğlunun dağların doruklarındaki mağaralara ceylan resimlerini kakması. Katılmadır deneme insan olmaya. Kültüre.

Deneme sahici olmalı. Sahici olmayan deneme benim olabilir mi? Nasıl uzatabilirim onu topluma?

Neden değişik olmasın. Alışılmamışı söylemesin. Keşke onu söyleyebilse.

Deneme alıştırmamdır. Çalışmamdır. Bitirilmemiş oluşundan gelir önemi.

Herşey denenebilir. Bir yontu da. Bir küfür de. Bir fizik formülü de. Bir çıt çıt bile. Yaşayışımızda olan ne varsa tümü de.

Varsın, büyük şeyler olmasınlar. Ayrıntılarda atar kaçırdığımız anlamların yüreği.

Yaşamaya ne anlam veriyorsam, denemeye de kattığım odur.

Bilimin görmediği, tekniğin başaramadığı kalmıyor. Ama insan, kendi yarattıklarına, kendi kurduklarına bunca ters düşen insan, değiştirdiği doğayla birlikte değişemeyip, ezilen, doğrusu kendi kendini ezen insan, üleşmesi gerektiğince dünyayı, toplumunu üleşemeyen insan, böyle olduğunca deneme olacaktır. Ben yazacağım, yazacaklar.

Aslında deneme, başka yazı türlerinin gerektirdiği yazma biçimimizle söylenemeyen ne varsa onu söyleyebilmeli. Şiirle ne söylenemiyorsa, öyküyle, romanla. Girek resim ve müzikle.

Yani deneme, dünyayı denediğim gibi birşey olmalı. Gören ben olmalıydım. Ama ortalıkta pek görünmemeliyim.

Türkiye yansımalı. Çünkü ondan başka kimsem yok.

Olağan ki her deneyişimde boyumun ölçüsünü almalıyım. Haddimi bilmeliyim. sınırımı görmeli, onu zorlamalıyım.

Her yazı gibi sürekli yazmayı gerektirmeli.

Denemem, benim denemem gibi deneme yapılamayacağını da gösterebilmeli. Doğrusu şu yazdıklarım gibi, buyruklar vererek deneme üstüne deneme yapılamayacağını da.

Buyruk değil. Betimleme. Deneme gördüğünü betimlemeli. Betimlediğinin olmalı. Betimlediğiyle kendini üleşmeli. Örneğin kuşsa gördüğü, kuşun bir parçası olmalı. Kuşa yabancılaşmamalı. Sözcüklerle dondurduğunu ısısıyla eritmeli.

Karanlık olduğu için eleştirilebilir. Ama nasıl karanlıktan geçmeden ilerleyebilir ki?

Denemenin nasıl olacağı, önceden kuramlarla saptanamamalı. Umulmadık şeyler söyleyebilmeli. Başımıza dünyayı kakmalı. Başımıza çorap örmeli.

Bu toplumda, falanca olarak, belli zaman diliminde yaşamışım. Yaşarken denemişim. Denemem bu denememi dillendirmiş. Ben ken-

dimi yaşadığımla iletmişim. Kendimin hesabını kitabını yapmışım. Buna çalışmış, denememle dünyamı dünyaya çivilemişim.

Denememden geçirmişim dünyayı.

Denenmişi, unutulanı, görmezlikten gelineni görebilmiş miyim? Yoksa, bilinenlerin coğrafyacısı mı olmuşum?

İlla büyücü, kaçık mı olmak gerek denenmeyeni denediğini sanmakla. Kimse ilginç olma peşinde değil. Ve duvarlarını süsüleyerek, ardında önemli şeyler oluşturmamışlar, yalnızca duvar süsçülüğü yapmış olmuyorlar mı?

Önemli olan ne? Yazdıklarım. Önemsiz görülüyorlarsa, duvar süsçüsüyüm. Nakışçı. Bir oyun olsun o zaman yazarak yaşamak.

Herşey yazılabilir. Belki bu bir yanılgıdır. Yanılgı da yazılabilir. Denediğinin yorumunun ardında.

Nasıl şaka yapabilirim, deniyorum derken. Amacım, şu kahrolası toplumu, toplumu çevreleyenleri, onu koşullandıranları sayfalara mürekkep olarak boşaltmaktan başka ne olabilir?

Önemlidir bir deneme, bir insan nasıl önemliyse.

ANLAT BANA

•

TOMRİS UYAR

Arasıra olur. Cigara dumanlarıyla dolu, boğucu, kalabalık bir odada, birbirlerine uzak kimselerin rasgele sürüklendikleri bir odada, bir akşamüstü her şey kalakalır; bıçak-çatal seslerinden başka ses duyulmaz olur. Herkes, garip bir suçluluk duygusuyla ses çıkarmamaya çalışır elinden geldiğince.

Ev sahibi ayağa kalkar birden, son bir atılımla geceyi kurtarmaya girişir; soğuk bir şaka yapar, sıradan bir olay anlatır ya da bilinen bir fıkrayı yineler ama ne olursa olur, bir başka şey boşalır ansızın, sanki herkes o sıradan, ucuz ortaklaşayı bekliyormuşçasına koyverir kendini; bir ağızdan gülüşülür. İşte o anda, daha önce hiç karşılaşmamış iki kişi, anlatılmaz bir çekime uyarak başlarını kaldırır, gözgöze gelirler. Ağızlarından aynı sözler çıkmak üzeredir, oysa ağızlarını açmazlar, bakışlarını kaçırırlar. Ne var ki, o değişiklik olmuştur bile; bir ırmak gibi, bir çöl gibi doğal bir sınır çizgisi onları odadaki kalabalıktan ayırıvermiştir. Birbirlerini tanıyorlardır.

•

— N'olur anlatsana. Ben konuşkan değilimdir, bana bakma sen.

— Ne anlatayım? Neyi?

— Buraya nasıl geldin? Sabah ne yaptın?

— Hava güzel diye çıktım. Dolaştım bir süre. Tek başıma olmayı seviyorum galiba. Ama sonra sıkıldım. Evden çıkarken yani, seni arayacağım yoktu aklımda, sonradan... Birden içimden geldi. O gece söz vermiştik birlikte kafa çekmeye, dedim.

— Açıklama, anlat.

— Dolmabahçe'deki güzelim ağaçlıklı yol var ya, onu yürüyerek geçtim. Denizden gelen rüzgâr yüzüme vurdu. Anlatamam, bütün ağaçlar, yol taşları, arabalar hepsi sımsıcak bir çiğ örtüsüyle kaplıydı. Gözleri yaşartacak kadar güzel bir hava. Gözlerim yaşardı. İlle de güzel şeyler bekliyorsam, bak güzel bir gerçek söyliyeyim sana. Her yeşilliğin mutlaka çiçeği olması gerektiğini düşündüm. Çingeneler, çiçekleri sermişlerdi kaldırımlara. Devetabanını, kauçuğu o yüzden sevmiyormuşum demek. «Gül, yeşilliğin, yeşilin çiçeğidir» desem, hangi edebi sanat'a girer acaba?

— Onu bilmem yalnız ben güzel şeyler duymak istiyorum demedim ki, sesini duymak istiyorum o kadar.

— Öyleyse ben de söylüyorum. Günümüzde gül'ün, birtakım yoksul, üçkâğıtçı çiçekçilerin üstüne su serpip zorla dirilttikleri bir meta olduğunu biliyorum. Böyle açık günlerde bile eldiven giyip ağır kokular sürünen burjuva kadınlarının satın aldıkları bir incelik olduğunu da «Tek gül» sıfatına girdiğinde, ucuza getirilen bir zamparalık gereci olduğunu da. Yalnız elimde bir kayısı gülü varsa, bir bahçe duvarını, bir sokak adını daha iyi değerlendirebiliyorum, bir kadının yeni aldığı plâstik, turuncu bir çöp kovasını.

— İstemeye hakkım var mı bilmem ama seni yürekten ilgilendiren şeyleri, başkalarına anlatmaktan kaçınacağım şeyleri duymak isterdim. Anlat bana...

— Böyle güzelliği gözleri yaşartan havalar, sıkıyönetim ilânına uygun değildir, diye düşündüm çiçeklere bakarken. Böyle havalar, aramalara, gece baskınlarına ve toparlamalara uygundur. Ansızın, sen geldin aklıma. Belki bir daha hiç görüşemeyeceğimiz...

— Artık arayacağını ummuyordum. Bir ay geçti nerdeyse. Aramaz diyordum. Gizlice seviniyordum da, doğrusunu istersen.

— Ben de o yüzden çekindim. Hem şey, dışardan bakıldığında, aslında aramamam gerekirdi. Hiçbir şey bilmiyorum ki seninle ilgili...

— Bakarsın, her önüne çıkan erkeği aradığını sanırım, değil mi? Ya da yalnız bana telefon ediyor çünkü beni seçti, diye düşünürüm.

— Yoo, değil. Galiba dışardan bakılamaz. Üstelik seninle bir daha konuşamamanın vurgusu öylesine yoğundu ki, bir ara, bütün bunları zorla aklıma getirip kendimi bile isteye yorduğumdan kuşkulandım. O da değildi ama. Büfeden bir gazete aldım, iskelenin kenarından ayaklarımı denize sarkıtıp oturdum. Kimsecikler

yoktu o saatte. Haber başlıklarını, satırların arasını okumaya çalıştım.

— Akla yakın bir yorum bulunca, yanlış da olsa, dört elle sarılıyoruz. Ama karşımızda hep gölgeleriyle korkutan karanlıkta sallanan şeyler var da ondan.

— Bir gece aramasında, hiç unutmam, saat üçte kapıyı açtığımda, tüfeklerini üstüme doğrultmuş iki polisle bir deniz assubayı çıkmıştı karşıma. O zaman korkmamıştım, sandığım kadar.

— Korkuyu bilenler, yaşamış olanlar çabuk çözülmüyorlar, inan. Kendi özel korkularını tanıyanlar demek istiyorum.

— Orada, iskelede, yüzümü güneşe kaldırıp öyle oturdum. İyi geldi. Savsakladıklarım, erteledikleriim, eksik bıraktıklarım yüzeye vurdu; hepsini bir an önce tamamlamaya karar verdim. Kalktım, seni aradım.

— Rakımız da bitti yahu. Ne yerdin sen? Param var, korkma.

— Canım yemek istemiyor ama sen şiş, köfte falan gibi birşeyler söyle de herif gelip gitmesin boyuna. Bir de salata.

Terliyorum. Kollarımın altı sırılsıklam. Neden dik yakalı kazak giydim ki bu sıcakta? Bilmiyormuş gibi. Değil ama. Bu ter, güneşten değil. Titrek bir öğle sonrası güneşi duruyor gökte, yakıcılığı kalmadı. Birazdan serinlik çıkar.

İki saattir, ne iki saati, bir aydır, bekletilmiş, kayırılmış, daha doğrusu gerçekleşmesinden kaçınılmış güç bir yakınlığın gelip çatması bu.

Sıcaklık, usulca akıyor içimden, karşımdakine (erkek mi, adam mı, arkadaş mı desem) değiyor, onun gözlerinde yansıdıktan sonra dünyaya açılıyor.

Durmaksızın değişen, yenilenen, alabora olan dünyaya koşut bir hızla akıyor sıcaklık, başdöndürücü bir hızla.

Niteliği de her an değişebilir. Dostlukta karar kılabilir; yumuşak bir yünün sıcaklığına bürünür. Tutkuya dönüşebilir, beyinde zonklayan güneşin içkiye kattığı kızışmış tad gibi keskinleşir. Aşka bile sıçrayabilir belki. Yalnız, durmaz.

Kendine kimlik yakıştırmada öyle usta ki. Önüne çıkan ölümcül dönemeçleri hemen kıvrılabiliyor, ilk güvenli raya yangelebiliyor.

Dünyadan alınan ve ancak başkaları aracılığıyla zenginleştirilerek yine dünyaya ödenen bir borç, bir coşku, bir esriklik bu ter.

Karşımdakinin, benzeri duyguları, anları, başkalarıyla - başka kadınlarla, başka erkeklerle - daha önce paylaşmış olması, bir gün kesinlikle yeniden paylaşacağı gerçeği, benim yaşamışlığım, yaşayacaklığım da zedelemiyor duygunun, anın gerçekliğini. Tersine saygınlığını arttırıyor, pekiştiriyor.

Bir kere yaşanıldı ya, sürecektir. Başka yerlerde, başka zamanlarda, başka kişilerle. İki kişiyi bir an için belli iki kişi yapar; bir çiçek dürbünü gibi başka deneylerin, başka kişilerin renklerini yansıtır onlarda, derken yüzlerini siler. Kimdir karşımızdaki? Kimlerdir?

Yeni boyutlar, ufak ayrıntılar kazanır. Devralınır. Vasiyet edilir.

İçimdeki şu kaygan sıcaklığın, birgün bilge bir öküzü besleyen yemyeşil bir ota, bir türlü ulaşamayacağım köy evlerini ısıtan tezeğe dönüşeceğini duyuyorum iliklerime kadar.

Dünyanın derinliklerinde bir yerde, bir güle aşılanıp renk kazandığını.

Karşımdakinin de yüzü kızardı. Susuyoruz.

Yersiz bir kahkaha, bir bardağın kırılışı, bir cankurtaran düdüğü de bozamaz bu sessizliği. Olaylarla değil imgelerle, içsusuşlarla kuruldu çünkü.

Garsona seslenmek için döndü. Boyun kaslarını gördüm. Güneşte alacalanmış o ince, çocuksu saçlara aykırı düşen kalın saçlar. Ensesindeki tüyler de yumuşak, kıvırcık. O derin çizgiyi arayıp buldum. Bu kırılgan çizgi, sırtını ikiye bölüp kabalarına iniyordur. Gergin kasıklarında, iki derin oyuk vardır öndeki ataklığı dengeleyen.

Evet aklından geçenleri kestirebildiğim gibi, ancak çırılçıplak kaldığında ortaya çıkabilecek özelliklerini de biliyorum. Daha da ötesini.

Sözgelimi, «oda»sı yoktur, evi vardır.

Sevişmek için otele gitmez. Özentili bir askı, kırmızı bir gece lâmbası, altın suyuna batma bir resim çerçevesi, sevişmeye kolaylık katsın diye tavana çakılmış bir ayna, zıvanadan çıkarabilir onu.

Bir kadını güneş ışığına tutup incelemek ister.

Çok genç yaşta tanımıştır kadınları. Bir zaman genelevde bir dostu olmuştur.

Usulca erkekleştiği için güvenlidir, telâşsızdır.

Kibrit kalmamışsa, sevişmeyi yarıda bırakıp giyinir, bakkala gider, Akla gelmedik bir şeyle dönebilir. Getirmeyebilir de.

Başımı, çıplaklığına yaslayıp uyuyabilirim bir süre. Yaralı bir hayvan acısıyla çırpınışını, tükenişini içimde duyabilirim. Ama olmayacak. Çünkü büyü geçti. Yeni bir dönemeçteyiz. Benim tırnaklarıma benzeyen uçları yenik tırnaklarına bakıyorum artık.

Garson yeni şişeyle ızgarayı getirip masaya bıraktığında güneş, gara açılan kapının dışındaydı. İçinde küçük toz tanecikleri oynaşan kalın bir ışık dilimi uzatıyordu içeri.

Kırık, dökük masalar... ayaklarına karton parçaları, kibrit kutuları, gazoz kapakları sokuşturulmuş, üstleri yağlı, kalın bir muşambayla kaplı.

Tezgâhın arkasındaki raflara, elverişli rakılar, harcıalem votkalar, kıpkırmızı konyaklar, tozlu likör ve viski şişeleri sıralanmış. Tozdan, isten, etiketler bile okunmuyor.

Bardaklarda yağ halkaları var. Donuk camdan, eğri büğrü bardaklar.

Kararmış tül perdelerden, örümcek ağlarının kalıntıları sarkıyor.

Tezgâha tünemiş iş adamı kılıklı biri, telefon ediyor.

«Evet evet,» diyor hiç de inandırıcı gelmeyen bir sesle, «biraz daha bekleyip çıkacağım tabii. Önemli olmasa... Sen oyalarsın onları artık. Anlatırsın. Beşte bir toplantıya katılmak zorundayım.»

Saat üçü geçiyor. Tren gecikti.

Yan masada ihtiyar bir karı kocayla bir oğlan çocuğu oturuyorlar. Oğlana pirzola söylemişler, kendilerine kuru fasulyayla pilâv. Doğru dürüst kesilmemiş ekmekten büyük parçalar koparak, yemekten küçük kaşıklar alarak yiyorlar. Sık sık dışarıya göz atıyorlar. Oğlanın belinden ucuz, Alman-işi bir tabanca sarkıyor. Kılıfı kırmızı. Biraz sonra gelecek treni bekliyorlar. İhtiyarlar, çocuğu ana-babasına devredecekler. Pirzola ondan.

İşçiler peronu trene hazırlıyorlar. Ellerinde süpürgeler, bezler, uzun saplı fırçalar, renk renk kovalar. El arabaları sürülüyor oradan oraya. Hamallar yerlerini alıyorlar. Göklere kadar yükselen mektuplar getirildi bir el arabasında. Bir tanesi düştü, memur eğilip aldı. Demek, yerlerine ulaşıyor bu mektuplar, inanılır şey değil.

Sultanahmet'ten ya da Yenicami'nin basamaklarından uçuşa kalkmış bir güvercin daldı kırık camdan içeri. Suskun bir cami kubbesini andıran tavanı dolandı, çıktı. Şimdi yine o daracık, itişkakış sokaklardan, gezginci satıcıların inanılmaz şeyler sattığı, ka-

setlerin iyice açıldığı, piyangocuların köşeleri tuttuğu o umutsuz sokaklardan geçecek, binlerce güvercinden biri olacak. Semirik, uçmayı bile unutmuş, hantal bir adak hayvanı.

İhtiyar bir alkolik, ortadaki geniş masada uyukluyor. Ölmeyi bekliyor. Kendi özel, küçük, haklı ölümünü.

Helâda bir esrarkeş, pantolonu dizlerinde, paçaları, kubura yığılı kâğıtların, gazetelerin, aybaşı pamuklarının ortak sıvısına bulaşmış, öylece uyuyormuş. Garsonlar yakalamışlar, ite-kaka atıyorlar dışarı.

Ekşimiş mezeler, geçkin kavunlar, yanık yağ, devrilmiş rakı, toz, is, muşamba, ıslak şayak, havı kaçmış kadife, buruşturulmuş kâğıt peçeteler, mazot, ayak ve dışkı kokusu birleşip bir tek koku oluyor: sıcak bir mutfakta yağları akıtılmadan kurumuş bir bulaşık bezinin kokusu yükseliyor masalardan.

Koku satıcısı, üç gün çıkmayacak bir damgayla onaylıyor bu kokuyu, resmileştiriyor.

— Yesene, köftenin yağları dondu bile.

— Sen de bir şey yemedin.

— Saat kaç?

— Kaçta kalkman gerekiyordu?

— Hiiç.

— Sen hiç konuşmadın asıl. Anlatsana...

— Seni seviyorum mu diyeyim istiyorsun?

— Hayır. O anlamda, kullanılan anlamda sevmediğini biliyorum. Belki de yalnız o anlamda seviyorsundur, bilmem.

— Yine de duymak istiyorsun ama. Bir erkeğin bir kadına söyleyeceği şeyleri. O senin kadın yanın.

— Ayıp mı? Kötü mü?

— Değil, seni sen yapan bir şey ama konuşmak beni bağlar.

— Nasıl yani?

— Şu kadarını söyleyebilirim. Seni asıl yaşlılığında görmek isterdim. Durgun, uzak, temizken her şey.

Eğildi, kadını önce alnından, sonra burnunun ucundan, sonra titremeye başlayan, ağlamaya hazırlanan dudaklarına inen sümük çizgisinden öptü.

— Hadi, yürü bakalım, kalk. Geçireyim seni.

ŞİİRLER

•

ABDUL VAHAP EL-BEYATİ'DEN ÇEVİREN : TURGAY GÖNENÇ

PARİS KOMÜNÜ DÜŞTÜKTEN SONRA İDAM MAHKÛMLARININ YAZDIKLARI

I

İşkence ihanet ve devrimler çağında doğdum
Çift sürerken öldü babam bir toprak kölesiydi
Ve gezgin bir ozan oldum ben de
Kelebekler avlamakla geçti çocukluğum
Koşarak ardından ay kelebeklerinin
Avlanırdım damlarında bakır kentlerin
Bir de sürekli çan sesleriyle
Doldururdum boşluğunu sessizliğin
Şiirlerle açtığım tünelden
Can yoldaşım kuşlarla birlikte
Ağardık köyümün duru göklerine
Yüreğimde bir kızıl çekiç kadere karşı
Ağardık ayaklarım rüzgârın ellerinde
Ve bir gün yırtıcı bir kuş demir pençeleriyle
Parçaladı kenti gün doğmadan önce
Ve yaydı kanatlarını alabildiğine
Yıkıntılar ve kanları üstüne eski dünyanın
İzledim yüzlerini birer birer
Kol gezen korkuydu suratlarında kralcıların
Ve kuşatılırken devrimciler

Çığlık çığlığa düştü kanatsız bir kuş
Şimşeklerden oluşan bir kuştu bir şimşek kuşu
Ve yüreğinde ağulu bir hançer.

II

Çift sürerken öldü babam
Ben bir celladın elinde.

III

Bir gün yeniden anacağım bir gün mutlaka
Seller gibi taşacak kentlere alanlara
Ezilen horlanan halkları yeryüzünün
Ve dalga dalga komün bayraklarıyla.

IV

Birden kana bulandı yağan karla birlikte
Kırmızı kiremitlerle örtülü kiliseler
Ve çanları onların ve sesler
Yağmurlar Paris tüm resimler
Bir de defterler
Tüm Paris'li çocukların ellerindeki defterler
Birden kana bulandı yağan karla birlikte.

V

Ve şiirimle kırıyorum kuşatmasını
Bu yaralı kentin.

VI

Yeniden çarmıha gerilecek İsa
Gece ve kar ülkelerinden gelecek bu kez
Görüyorum O'nu geleceğin uzak kapısında
Bir elinde kılıç bir elinde zeytin dalıyla
Uzatarak çarmıhını eski dünyanın yıkıntılarına.

VII

Yansın Paris
Yaralı sevdamız ve gökyüzündeki kan

Gelecek yangının belirtisidir
İnan sevdiğim inan.

VIII

Kara ciltli bir kitap getirdi gardiyan
Adsız bir kitaptı benzemiyordu bildiğim kitaplara
Okudum Çin'deki bilinmeyen peygamberle
Anka Kuşu'nun tansıklarını orda
Yaşlar akmadan kuruyordu göz pınarlarımda
Ve çocukluk aşkım o bilinmeyen kadına
Yazıyordum sayfaların kıyısında
Ve «Sen» diye başlayan o son mektubumda
«Sen - suyu aşktan yıldızlardan sözcüklerden
Ve kıvıl kıvıl balıklarıyla
Duru dupduru bir gölsün sevdiğim.»
Ve sonunda o kaçınılmaz sözcük, «Elveda»
Öptüm sözcükler arasından beliren yeşil gözlerini
Yeni dünyanın İsa'sına şiiler yazıldığında
durdu zaman
Ve değdi alnıma bir rahibin eli
Ateşler ve çığlıklar arasında
Ölüme götürülürken biz
Ansıdım çocukluk aşkım kadının karnındaki çocuğu
Ve uzun bir mektup yazdım ölüm defterinde ona
Ve aydınlık ve gelecek günler için.

IX

Bir gün yeniden anacağım bir gün mutlaka
Seller gibi taşacak kentlere alanlara
Ezilen horlanan halkları yeryüzünün
Ve dalga dalga komün bayraklarıyla.

X

Ölümün başladığı yerdeydi ayrılık
Doğan günle götürülen sandıklarla
Her ölüde yaşayan ölümsüz aydınlık
Götür anacığım götür ölümü
Yıldırımlar kelebeğiyle tarlalara ormanlara

Ve serp küllerimi kararırken ortalık
İşkence ve devrim çağında yoksul sokaklara
Bil ki yeniden doğarım bu gebe dünyada
Umutla bekleyen milyonlarca halkla
Yeni bir komün için anacağım
Bu şehit kentin topraklarında.

NÂZIM HİKMET'E AĞIT

— I —

Sevdalı Bulut

Sürgünde bir çocuktum ben
Özlem Kuşu can yoldaşım ölünceye dek
Gençliğim son aşkım
Kuşumdu yoldaşımdı özlem
O ki uzanırdı yurduma gurbetten
Oysa onsuz
Sürgünden sürgüne attığı rüzgârların
Umarsız bir bulut gibiydim ben
Kim çalıyor kapımı kim var dışarda
Uykuyla uyuşuyor gövdem
Al beni götür beni teknem İstanbul'a
Ölmedim yelkenlim ölmedim daha
Tepeden tırnağa uyuştu gövdem.

— II —

Uyuyan Prens

Ve gizlendi koca dünya
Yastığı altında uyuyan prensin
Şiirler kelebekler pınarlar
Kutular dolusu şekerler oyuncaklarla
Som altından bir mum başucunda
Eriyordu altın damlalarla
Ve çiçek kokularıyla doluydu oda
Uyuyordu güzelim prens yanakları al al
Kocaman bir gülüşle küçücük ağzında

Düşünde İstanbul bir kelebeğe dönüşüyor sonunda
Uçuyor saksılar karanfiller boyunca
Uyanıyor prens konunca uykusuna.

— III —

Paris'te Kış

Kış Paris'te sarılır kürklere karlara
Yüreğimse bir başına kimsesiz
Ağlıyor sessiz sessiz kaldırımlarda
Aydınlandı pencereler ev içleri
Ve akşam çöktü sokaklara
Soğuk hırçın sessiz
Gülüm nasıl da yaşlandı Paris
Oysa ben çocukluğumu yaşıyorum halâ
Uğraşım gezginlik ve türküler yakmak
Yeryüzünde tüm yalnızların akşamına
Nedense gülüm bu akşam
Orkide satan kızın sesi
Ölümün kokusunu getiriyor bana
Ve sesiyle sanki
Bir çivi bir çivi daha çakıyor tabutuma
Gülüm aydınlık kapısı çocukluğumun
Bir daha geçemeyeceğiz bu köprüyü
Akşam çökmeyecek üstümüze bir daha
Paris öldü gülüm öldü Paris
Elveda yaşayan dostlar elveda.

— IV —

Sürgünden Dönmek

Yeniden doğmaktır ölüm
Dönüştür kucaklaşmak sarılmaktır sımsıkı
Kumlarla çakıllarla sislerle kayalarla
Işıklar söndü ve unutuldu bir çiçek
Açık duran bir kitapta
Bir bülbül bekledi ormanda
— Nâzım geldi! Kim çalıyor kapıyı
Sürgünden döndü Nâzım bulutlarla kuşlarla
Ve deniz beklerken O'nu

Ağaçları taşları devirdi coşkuyla
Açın kapıları Nazım geldi Anadoluya
Asma kütükleri suluyor
Zeytin fidanları dikiyor tepelere dağlara
Ve teriyle ıslanıyor kirpikleri
Açın kapıları açın Nazım geldi.

«ÖZGÜRLÜK ALANI»

NECATİ TOSUNER

Kahveden çıktık. Dışarının günlük güneşlikliği gözümüzü aldı. Mermer basamakları indik, yürüdük. Yok, önce şöyle bir durduk, bakıştık. Sanki birbirimizi ilk kez mi görüyorduk, - değil, bir daha görüşemeyecekmişiz gibi bakıştık ve yürüdük. Ve kalabalığın uğultusu, gürültüsü taşıtların ve satıcıların çığırtıları ve...

Balyoz.

Ve güzelim ilkyaz. Isıtan güneş.
Gözlüğünü çıkardı, çerçevenin burnunda bıraktığı izi, alnının açıklığını uğuşturdu, bir «üfff» çekti.

> *Balyoz tepemizdeydi. Balyozdu. İnse bir şeydi, inmese bir şeydi. Varlığı yeterdi. Adının varlığı yeterdi. Dayanıksızdık. Korkuydu. Umutsuzluk korkuyla biçimlenmişti. Balyozdu.*

Anıtı geçtik, ışıklarda durduk.
«Asacaklar mı?..» dedi.
«Yakışmaz mı bunlara?..»
«Ulan...» dedi. «Ulan ne iş be!..»
Karşıya geçtik. Yolun kalabalığından sıyrılıp, alanın genişliğine doğru yürüdük.

> *Adı, «Özgürlük Alanı»ydı, Balyoz'dan önce de adı böyleydi, değişmedi sonra da. Niçinse, değiştirmediler. Paşalardan birinin adını maşalardan birinin adını uygun görmediler. Gün atımından gün*

batımına canlılığını koruyan bir alandı. Geceleri de sürdürüyordu kentin yoğunluğunu barındırmayı. (Sokağa çıkma yasağı konulmuşsa, görevlilerden ve itlerden başkası bulunmuyordu elbet.) Yağmuru, çamuru, tozu toprağı, simitçileri, boyacıları, dilencileri, tombalacıları ve yılan seyrettirip bağırsak fesadına ilaç satanları, kavun, karpuz, portakal, muz kabuklarını, camiye gidenleri, okula gidenleri, çarşı'ya gidenleri, sinemaya, kahveye, işe, eve gidenleri, yeni gelinleri, yaşlı kaynanaları ve - önceden izin alınmış - sünnetli çocuk şenliklerini ve körlere yardım toplamaları, cami hayrına tuğla almaları, satmaları ve güvercinleri ve güvencinler için mısır satan yoksulları, «Ağbi.. ağbi!..» gelen yapışkan kızları, okullu bakımlı kızları, çarşı'ya iplik iş götüren kızları ve daha neleri.. neleri taşıyordu alan.

Benden epey uzundu, aşağıdan bir baktım. Yürüdük. Hiç konuşmadık. Küs gibiydik.

Bezginlikti. Alı, moru, yeşili karıştırmıştık, bu renk çıkmıştı. Ve yaşamak ve bezginlik.. ve içimizde bir şey.. bir şey.. bir şey...

Şurası kitaplık, şurası kitaplık, şurası kitapçılar çarşısı.. —mı, kitaplıklarda kaldırılmış kitap adları, onların topladıkları ve bizim yaktıklarımız ve...

Alanın adını niçinse değiştirmediler, «Özgürlük» kaldı.

•

Kahveye geldiğimde, yine satrancın başındaydı.
«Bırak dalgayı! Bırak dalgayı!» diyordu Salih'e.
Gözlük yerleştirip bıyık çekiştiriyordu.
At açtı.
«Vido!» dedi.
Salih taşları döktü hırsla.
«Yook arkadeş, yoook... Öyle şey var mıı?..» dedi.
Daha bir kudurdu Salih, fırladı gitti.
«Kalk, çıkalım şurdan...» dedim.
«Çıkalım.» dedi. «Nereye gideceğiz?..»

«Çıkalım da...»

«Gündemin birinci maddesi: Burdan çıkmak...»

Kalktık.

Duramadı. Yandaki masanın oyununa karıştı bir iki, çıktık.

Cami duvarı yanından yürüdük. Güvenliğimizin koruyucularını ve lahmancuncuları geçtik.

«Haa, ulan okudun mu?..» dedi. «Vapur'u.. Vapur'u okudun mu?..»

«Okudum.»

«'Okudum'muş... Vay anasını, ne hikâye ama... Sait'i falan geçmiş, oğlum...»

«Hadi yahu...» dedim.

«Ne!» dedi. «Hele senden iyi yazıyor.»

«Bak, ona bir şey demem...» dedim. «O işlere ben bakmıyorum.»

Caminin duvarını kıvrılınca serinlik başladı.

«Sen daha yatmadın, değil mi?..» dedim.

«Bırak...» dedi. «Sabahladın, eh. Sabah olmuş, git evine, yok. Salih'le vidolu tutuştuk...»

«Akşama rakı mı içiliyor?..»

«Yook arkadeş, yoook...» dedi. «Ben erken kaçarım.»

Bir masa seçtik ağaç altı kahvede, serildik. Çay içtik, sustuk. Ellerini ufaladı durdu.

«Vay anasını...» dedi. «Vay anasını...»

Eh yani, yine Leylâ'nın hikâyesi...

Değildi.

«Vay be.. vay be!..» dedi. «Adama bak sen, adama... 'Çarşıya gidiyorum.' de, al fileyi, çık... Vay be!..»

«Karın desin ki: 'Aman, dereotunu unutma sakın! Bakla da dereotsuz yenmez ki...»

«Ha?»

«Sahi, bakla çıktı mı?»

«Dalga mı geçiyon sen, yoksa canın bakla mı istedi?»

Güldük.

Hepsi o oldu. Sustuk yine.

Yaşlı sayılır bir adamdı. Emekliye benziyordu. Oysa hiç de göründüğünce yaşlı değilmiş. Kızı daha yeni mi okula başlamış, neymiş?.. Satranççıları seyrederdi. Oyuncunun biri diyelim ka-

le kaptırmışsa, sesis, gülerdi. Her gün kahvedeydi. Bir ara gelmez oldu. Bir iki gözüktü yine, sonra gözükmedi bir daha.

Kansermiş.

«Çarşıya gidiyorum.» demiş.

Sabahmış. Fileyi alıp çıkmış evden. Balıkçılar bulmuşlar öğleyin. Fileye taş doldurmuş. Boynuna takmış fileyi. Hadi, denize...

Suskunluk bu kez uzun sürdü. Ellerini şöyle bir vurdu dizlerine: «Vay be.. vay be!..» dedi. «Kalk gidelim burdan.»

«Gündemin birinci maddesi...» dedim. «Burdan gitmek...»

Kalktık.

«Satranca mı?..» dedim.

Bir şey demedi.

Döndük yine geldiğimiz yola. Güvercinleri geçtik ve alanın ortasında durduk.

Akşam oluyor sayılırdı.

Sonra eğildi kulağıma, okudu:

«Arkadeşler! Benim kahırlı günler gören arkadeşlerim! İşte beni asıyorlar şimdi! Hakkınızı helâl edin! Ben bigayri hakkına gidiyorum arkadeşler! Hakkınızı helâl edin! (*)»

Bakıştık.

Balyoz.

«Asarlar, değil mi?»

Bir şey demedim. Kahveye yöneldik, durduk ışıklarda.

«Böyle yaşanmaz!» dedi. «Bir şey yapmalı, bir şey...»

(*) Kerim Korcan — İdamlıklar

TUZ GÖLÜ KIYISINDA

•

İZZET GÖLDELİ

— Siz ne istersiniz
— Kahverengi bir yaşam

Yutan, eriten bir kefen
Gece
Bozkıra
Dağlayan bozlakla
Kurşundan düşle yatanların
Sarsılmaz karanlığı.
Damarda vuran ses
Fırlayacak
Ölü—
Yankısız kubbesinden
Gecenin.
Dağlarda
Bir lacivert çekidüzen
Var mı
Yaşam mı
Biriken.
Dur—oyalan

Yetkenin parçaladığı
Evler
Cinayet sesleri
Yıllarca—
Dağlar, ırmaklar eriyor

Karanlıktan
Ellerim, yüzüm.
Dur—oyalan

Yürek dediğin
O evcil hayvandaki
Yalnızlık gelgitinde
Sözcükler—hep
Kül oluyor
Karanlığa savrulan.
Savur—oyalan

GÜZ IŞIKLARI

●

NİYAZİ ÖZSAN

1

Nehir yollarında yürüyorum
güz ışıkları sızıyor ayaklarımın ucuna
görünmeyen bir kuş iskeleti gibi
duyuyorum hafifliğini gövdemin

cırcırböcekleri kesiyor yolumu
geceyle gündüz arası bir zamanda
su kıvrımlanıp akarken öyle
çürümüş yaprakların kağıtların içine
canlı bir fırtına yaratıyor
tavşanların dikilen kulaklarından

tepenin ardına gizlendiğimde
görüyorum kan isteyen avcıyı
dünyayı gözleyen çobanyıldızını

kırağıyla örtünüyor yüreğim
ürperen şafakta

sular çekilince
gök kuruyor
bunu iyi bilmeliyim diyorum kendime
kuşları
göç mevsimini yazmaya
başlayacak çünkü ozan

2

Gövdemin sıcaklığına eşit dünya
yine de alnımı serinletiyor rüzgâr
adını unuttuğum nesnelerden ötede
neye dokunsam akşam oluyor
düş içinde yüzüyor avcılar
boğulan insan sesleriyle
gel-gitler arasında
gül dağılıyor akşamın aralarına

sonsuz gözlerle kurulan
ışık prizmaları
sönüyor pencere camlarında
bütün nesnelerin gözenekleri açılıyor
eleveriyorlar kendilerini karanlığa

büyülenmiş gibi
gizli ateşi
taşıyorum karnımda
solucanların ölüm saatinde
ne cellâd var ortada
ne de kurban
aşınıyor sunak taşları

3

Çıplak düşüncelerle dolu şimdi güz
duygun is kokan havada
titreşiyor sararan otlar
anlatarak yaşanmıyan zamanı
ağırlaşan düşlerle soğuk yıldız kümelerini

yaban çiçeklerini getirin bana
duyuyorum renklerle müziği
çılgına dönmüş terli atları
atların soluyan burun deliklerini

kuş tüyleri uçuşup
dut ağacına konuyor

beklenmedik bir gerçeklik gibi
çekirge taşa dönüyor
mor gölgesi asılı kalıyor havada

4

Pencerenin önünde yaşlı kadın
ne zaman pencereden baksa
dışarda yağmur yağıyor

ağlamasını çoktan unutmuş
zamanın göremediği çok şeyi görüyor
tanrıya dua etmekten vazgeçip
bir bardak suyu sessizce içiyor
ne zaman pencereden baksa
dışarda yağmur yağıyor
yağmurun önünden yürüyor düşüncesi
şehirlerin solan duvarlarını
uzak mezarlığı düşünüyor
bir an gözleri kısılıyor
günlerin ve toprağın kadını
kuşları çağırıyor yanına
özbakışını görüyor orda
yanan gözbebeklerinde

5

Şarap tortulanıyor gitgide
eski bağ evinde
çürümüş tahtaları kemirirken fareler
unutulmuş ne varsa tavan-arasında
bütün çerçevelerin resimsiz kaldığı tavan-arasında
kırılan günü parçalarını topluyor çocuklar
eski şehirleri abartarak sütunları üstünde
kanayan elleriyle
ışığa doğru
                    kayıyor sülün
kuşluk vakti
güneşin damarları
                              kabardığında

SÜPHAN DAVUL ÇALIYOR

MAHMUT TURGUT

Gökyüzüne uzatmış gece ellerini
Ay rakısını yudumluyor bir köşede
Kuyulara inip, ağaçlara çıkıyorum
Sarhoş mu oldum, delirdim mi ne

İki başak daha gördü güneşi sen geldin
Öpüyorum ekmek gibi sıcak yüreğini
Bir maden çökmüş saptanamadı kaçının öldüğü
Işığı söndüreyim istersen sonra çöz düğmelerini

Son soluğunu avuçlarımda verdi kuş
Pulluğu sırtlamış köylü toprağı sürüyor
Seviyle doldun yıldızları taşıyabilirsin artık
Duyan yok oysa Süphan davul çalıyor

ŞİİR VE ECE AYHAN

FATMA AKERSON

Bir şairi açıklamaya kalkmak, genellikle onun şiirini kendimizce yorumlamak, dolayısıyla bir bakıma değiştirmektir. Bu yazının amacı Ece Ayhan'ın şiirini yorumlamak değil, Ayhan'ın şiirlerinden yola çıkarak, dilin şiirdeki kullanımıyla gündelik kullanımı arasındaki hesaplaşmayı araştırmaktır.

Çevremizdeki olgular ya da daha genel bir deyişle dünya, karma karışık bir bütündür. Bu bütünü kavramak ve iletmek için, onu parçalara ayırır, sınıflandırır ve örgütleriz. Bu örgütleme sonucunda çevremizdeki karmakarışık olgu yığınını anlamlı bir biçime sokarız. Ancak anlamlı bir biçime soktuktan sonra bu yığınla bir dereceye kadar baş edebilir duruma geliriz. Bu örgütleme, yeniden biçimlendirme düşünme dediğimiz süreçle gerçekleşir. Düşünceyi oluşturan başlıca etkenlerden biri de dildir. Düşüncenin dil dışında var olup olmadığı, bir felsefe sorusu olabilir, ama pratikte, dil dışında bir düşünmenin varlığı kolay kolay saptanamaz. Nitekim dili olmayan bir toplum yoktur.

Kültür düşüncelerin ve araç-gereçlerin birikimiyle oluşmaktadır, ama, bir araçtan ötekine geçişi kolaylaştıran, yani birikimi sağlayan bildirişmedir. Bildirişme de dil aracılığıyla gerçekleşir. Yani dil, düşünmenin ve kültür birikiminin vazgeçilmez öğelerinden biridir, dünyaya bir anlam verme süreci dilin yardımıyla oluşur.

Kuşkusuz dil değişir, ama bir kişi tarafından hiç yoktan yaratılamaz, toplumun malıdır. Her çocuk için dil toplumda hazır bulduğu bir veridir. Çocuk çevresinde konuşulan dili öğrenir. Kişilerin dile getirebildikleri değişiklikler, geçerli olan dilin tümü göz önüne alındığında, ancak küçük değişikliklerdir. Tarihsel gelişimler sonu-

cu bir toplumun kendi dilini bırakıp başka bir dili konuşmaya başlaması dışında, toplumsal olaylar bile bir dili birdenbire hızla değiştiremez. Örneğin son yıllarda Türkçe'de büyük bir yenilenme olmuştur, ama değişen çoğunlukla sözcüklerdir, sözdizimi kuralları, fiil, sıfat, ad çekimleri hemen hemen hiç değişmemiştir (Osmanlıca'yı değil, Türkçe'yi kastediyorum). Bu yenilenmeyi gerçekleştiren de tek tek kişiler değil, toplumsal değişimin zorlaması olmuştur.

Dil dünyayı anlamak için gerekli olan örgütlenmenin birincil etkenlerinden biridir, dedik. Bu örgütleme dünyayı anlamamızı sağladığı kadar, anlaşabilmemizi, bildirişmeyi de sağlar. Ancak burada karşımıza şöyle bir soru çıkar: Dil gerçekten dünyayı tümüyle örgütleyip, iletilebilir biçime getirir mi, yoksa bir yandan anlaşmayı, bildirişmeyi sağlarken, bir yandan da yaşantının zenginliğinden bir şeyler götürür mü? Dünya gerçekte dilin sınırları kadar mıdır, yoksa daha mı zengindir? Herhangi bir konuda bilinçli bir sınıflamaya gittiğimizde, mutlaka sınıflara sokulamayan bazı kuraldışı durumların kaldığını görürüz (özellikle toplum bilimleriyle ilgili konularda). Dünyadaki olguların tümüyle dilin yaptığı sınıflama arasında da böyle boşluklar var mıdır? Örneğin tüm duygularımızı dil aracılığıyla tam olarak anlatabilir miyiz? Bazen sıkışıp, «anlatılır gibi değil», dediğimiz olmamış mıdır? Yaşamda dilin, daha doğrusu dilin gündelik kullanımının, aktaramadığı bir giz yok mudur?

Belki de dilin alışılmış kuralları, kavramları, sözcükleri, insanları dünyayı bu kuralların ve kavramların kalıpları içinde algılamaya koşullandırmaktadır. Bu koşullanma bir bakıma yaşamın çeşitliliğinin, zenginliğinin farkına varmamızı önler. İşte bu noktada şairin işlevi başlar. Şair dili sarsarak, yeni bileşimleri bir araya getirerek, zaman zaman unuttuğumuz yaşam gizini bize anımsatmaya çalışır.

Şairin dili sarsması, yukarda da belirtildiği gibi, dili yeniden yaratmak değildir, bu zaten olanaksızdır.

Geçerli dilin kuralları, sözcük bütünü, sözdizimi bir şifre oluşturur. Bir dili bilmek demek, o dilin şifresini bilmek demektir. Şair dili sarsarken bir bakıma yeni şir şifre oluşturur. Ama bu şifre geçerli şifreden büsbütün uzaklaşamaz, daha doğrusu anlaşılabilirlik sınırını aşmamak durumundadır. Şair dili sarsarken, bir yandan da anlatmak istediği şeyi iletebilmelidir. Yani şair hem yaşamın 'sınıflandırılmamış' zenginliklerini, gizini aktarmak, hem de anlaşılabilirlik sınırını aşmadan anlatmak zorundadır. Şairin yakaladığı yeni bir şey (ya da bu çok gündelik bir olaya yeni bir gözle bakmak

da olabilir) olduğuna göre, bu yeni içerik ya da bakış biçimi, yeni bir dışavurum biçimi, yeni bir şifre gerektirecektir. Şairin kurduğu yeni şifreyse, geçerli şifreyle diyalektik bir bağ, bir hesaplaşma oluşturacaktır. Ama okur yeni şifreyi, tanıdığı, bildiği şifrenin yardımıyla çözebilmelidir. Sanatçı şifresini kurarken geçerli şifreyle hesaplaşacak, ama ister istemez onun bir çok kuralını, göstergesini kullanacaktır.

Yaşamın gizini yakalamayı başarmış şairlerimizden biri de Ece Ayhan'dır. Ayhan'ın şiiri gündelik dilin kalıplarını, kavramlarını, kurallarını sarsmaktadır. Ayhan bunu dil düzleminde bir kaç yoldan yapmaktadır. Bir arada görmeye, işitmeye alışmadığımız kavramları yan yana getirdiği gibi, yer yer sözdizim kurallarını da zorlamaktadır.

Ayhan bir arada işitmeye alışmadığımız sözcükleri yan yana getirerek, gündelik dil kullanımının bizi koşullandırdığı olguları sıralama, sınıflandırma, yerleştirme düzenini bozmaktadır. Örneğin 'Devlet ve Tabiat'ta (Devlet ve tabiat sözcükleri gündelik yaşamda ancak çevre korunması gibi bir sorun kapsamı içinde bir arada düşünülür; oysa Ayhan'ın bu ikisini yan yana getirmesi çok başka çağrışımlara, etkilenmelere yol açabilir. Tabiat burada insanı kapsayan ve doğal olan, insanca olan her şeydir, üstelik tabiat sözcüğünün tek boyutlu ve yanlış kullanımını da içermektedir: 'Tabiattan tahtaya kalkmak' (s. 18). Yani tabiat sözcüğünün bütün anlamları, yitirdiği bütün boyutlar yeniden sözcüğe eklenmektedir. Tabiatın bu geniş kapsamı göz önüne serildiğinde onun devleti de içine alması beklenir, oysa özellikle tabiatın bütün boyuları sergilendiğinde devletle tabiatın aslında zıtlaştığı görülür.) pek çok kavramı alışılmadık bir biçimde bir araya getirmekle bu kavramlara gündelik kullanımlarının dışında boyutlar kazandırmakta, bu boyutların bilincine varmamızı sağlamaktadır: '... ters çevrilmiş kent' (s. 24); '... tabiatı eleştirmeyiniz sakın kuş yapraklarını döktüğü için' (s. 30); '...Şiirimiz gül kurutur abiler,' (s. 12); '... bin lacivert güvercinle' (s. 92); son şiiri 'Yort Savul'dan bir alıntı: 'Göğsünde kuş uçurtmayan şu üç soruya' (2). Bu tür bir araya getirmeler Ayhan'ın şiirinde pek çoktur, Ayhan bunlarla dünyanın dış görüntülerine yeni bir bakış açısı getirmekle kalmaz, çizdiği yalnızca alışılmadık görünüm tabloları değildir, kavrayış ve içsel bağlantılar kurma açısından da yeniliklerle doludur. Örneğin gül kurutmak gibi gözle görülebilecek bir eylemi, kavramsal düzlemde işlerliği olan şiire yakıştırmaktadır, aynı biçimde soru kavramına bir göğüs ve kuş uçurtma eylemini

yakıştırmaktadır, yani değişik düzlemlerde işlerliği olan kavramları yan yana getirerek bunları içinde algılamaya alıştığımız düzlemlerin dışına çıkarmaktadır.

Sözdizimi kurallarını zorlamasına gelince, bunu da gene yukarda belirttiğimiz gibi, anlaşılabilirlik sınırını büsbütün aşmadan gerçekleştirmektedir. Ayhan'ın tümcelerinde kurgu hemen hemen hiç bir zaman kural dışı değildir. Ama kurduğu pek çok tümce olağandan uzundur. Örneğin 'Kınar Hanımın Denizleri' kitabının ilk şiiri 'Fayton'da ilk dörtlük tek bir tümcedir. (3)

O sahibinin sesi gramofonlarda çalınan şey
incecik melankolisiymiş yalnızlığının
intihar karası bir faytona binmiş geçerken ablam
caddelerinden ölümler aşkı pera'nın

Gerek tümcelerin uzunluğu, gerek bir araya getirilen kavramların dürtücülüğü dilin alışılmış şifrelerini sarsmaktadır; ama bu sarsma, dolayısıyla yeni şifre, geçerli şifrenin kuralarını da kullandığı için anlaşılmaz olmamaktadır. Türkçeyi bilen okuyucu yeni şifreyi çözmektedir. Ayhan'ın şifresindeki bir özellik de sözcüklerin tümce içindeki sırasındadır. Yukarda alıntıda da görüldüğü gibi, sözcükler işlevleri açısından bulunmalarına alıştığımız yerlerde değildir. 'Fayton' şiirinin ilk dörtlüğündeki /ablamın/ sözcüğü, işlevi açısından en başta olacağı yerde, üçüncü dizenin sonundadır. Aynı biçimde bir çok yan tümce açıkladığı addan önce geleceği yerde sonra gelmekte, iyelik tümlemelerinde tümlenen öğe, alışılmışın tersine, tümleyenden önce gelmektedir. Bu yer değiştirmeler Türkçenin sözdizimindeki kurgusal sırayı sarsmaktadır. Tümcenin işlerliği bozulmamakla birlikte, sözcüklerin işlevlerinin gereği olan yerlerde bulunmamaları, onlara bir çeşit işlevsel ve anlamsal bağımsızlık kazandırmaktadır. Gündelik dilde işlevleri gereği başka sözcüklerin egemenliği alanında bulunan sözcükler (tümce içinde) bu egemenlikten kurtulmaktadır. Bu bağımsızlık kazanma sözcüklerin tümce kurgusu içindeki işlevlerine ve anlamlarına yeni bir açıdan bakabilmeyi, bu işlev ve anlamları alışılmış kalıpların dışında görmeyi sağlamaktadır. Sözcüklerin bağımsızlık kazanması, bir arada görmeye alışmadığımız, değişik düzlemlere gönderme yapan kavramların yan yana getirilmesiyle de desleklenmektedir. Böylece tek tek sözcüklerin her biri ilgiyi çekmekte, kendi başına varolmaktadır. Ancak bu varoluş, salt sözcüklerin yan yana dizilmesinden ibaret olmadığı, sözdizim kurgusu işlemeye devam ettiği için, ortaya çıkan

rasgele bir yığın değil, yeni bir oluş, her öğesinin eşit ağırlık taşıdığı yeni bir kurgudur. Bu nedenlerle geçerli kurguyla hesaplaşmaya hak kazanır.

Şiirin en önemli öğelerinden birinin dili kullanım biçimi olduğunu göstermek için 'Fayton' şiirinin ilk dörtlüğünü düz yazıya çevirmeye çalışalım: Ablam, ölümler aşkı pera'nın caddelerinden intihar karası bir faytona binmiş geçerken (geçiyor), o sahibinin sesi gramofonlarda çalınan şey yalnızlığının incecik melankolisiymiş.

Bu düzyazıya çevirme işlemiyle aslında Ayhan'ın şifresini geçerli şifrenin kalıplarıyla açıklamış oluyoruz ki, bu işlem bile bize şiirin düzyazıda anlatılandan çok değişik bir şey olduğunu göstermeye yetiyor. Öyleyse şiiri şairin şifresfiyle okumak gerekir, ki gizi yitmesin. Bildiğimiz şifre zaten bilinçaltında işlemekte ve yenisini kavramamızı sağlamaktadır.

Yeniden giz kavramına dönersek, Ayhan'ın her şiirinde aranan, yakalanmak istenen bir giz vardır, diyebiliriz. Giz ya da daha kaba bir deyişle bilmece. Bu bilmecenin yanıtı, büyük bir olasılıkla, alışılmış dil kalıplarıyla verilemez. Ama bu yanıt yok demek değildir. Yanıtı daha özgür bir kavrayış yapısı edinerek aramak gerekir. Zaten bilmecelerde önemli olan da belki, yanıtın bulunması değil, aranması sürecidir.

DAYAK DAĞITIMI

•

ABDULLAH AŞÇI

Hükûmet, yani çadır geliyormuş.

Dün sabah deprem olsun, arkasından Bölge Deprem Komitesi kurulsun, bugün öğleyin başkent, şehrimize üşüşsün, hattâ Cumhuriyet Alanı'nda başbakan: «En kısa sürede boynu bükük yurttaşa hükûmetin sarıcı eli uzatılacaktır.» desin, şu ikindi sırası da çadır lafı bizim kenar mahalleyi kaplasın, böyle hıza ağızlar açık kalmalıydı doğrusu.

Tilkinin bildiği kırk masal tavuk üstüneymiş, dünden bu yana herkes, çadır düşündü, çadır sayıkladı.

Bulunduğumuz yerlerden çarpılan çarpıla dışarılara uğradığımızda şehrin üstünü toz tabakasıyla kaplı gördük. Canını kurtaran, önce çoluğunu çocuğunu, anasını karısını aradı, sonra yerle bir olan evlere bakmaya, eşini dostunu yoklamaya gitti.

Ölü sayısı ine ine altmışta, yaralı da iki yüzde karar kıldı. Bölgemizi batmaktan kurtaran, depremin sabah saatına rastlamasıydı.

Komşu illerin meraklılarıyla, başka yerlerde yaşayan hemşerilerle şehir iki üç kat kalabalıklaşıyordu. Vızır vızır yabancı plakalı otomobillerin tükettiği benzinin parası, bilmem kaç evin onarımına yetip artardı. Eski ya da yeni, çökmüş her yapı, içimizden teller koparıyordu.

Gece yalnızca ana caddelere elektrik verildi. Otel, aşevi, fırın çalışmadı. Yıkılsın yıkılmasın hiçbir yapıya yaklaşılmadı. Mutfaklardan kurtabildiğimizle - Ekmek, domates, hıyar - karnımızı doyurduk, kapılara yakın yerlerden aşırabildiğimizle - Minder, kilim, hasır - uykuya vardık. Mayıs gecesinin mavisine dalıp giderken depreme

yakalandığımızda yaptığımız işi, kahramanlıkmış gibi, birbirimize onuncu, yirminci kez anlattık.

Başbakanla bakanların helikopterlerle gelecekleri sabah radyosundan duyulmuştu.

Gökyüzünün, Tanrının izniyle olduğu sanılan deprem için gözler zaten havalanmıştı, sabahtan öğleye değin gene tek tük bulut parçasından, şıkır şıkır ısıtıcı güneşten ayrılmadı. Dünkü ve bugünkü parlak güne depremi kimse yakıştıramıyordu.

Helikopterler üç kat kalabalığa indi. Yabancı otomobillerden çıkan meraklıları, gazetecileri, gazete fotoğçılarını, uzmanları, polisleri hiç tanımıyorduk. Eskiden de gününü olaysız geçiren şehir, sayısı neredeyse birkaç yüze yaklaşan polisi yadırgadı. Özel biçimli otolarla dolaşan, coplu, ak eldivenli, gazetecilerin «Fruko» diye ad taktıkları Toplum Polisi'yle ilk kez karşılaştı. Bakanlar da alanda bu yüzden yerliden çok yabancıya seslendiler. Kalabalığın kabuğundaki yerli, bin yedi yüz çadırın ilk ağızda yola çıkarıldığını, başbakan başka şeyler anlatırken öğrendi. Depremin topraktan çok sarstığı insan yüreğinde çadır lafı, tatlı çarpıntılar yarattı. Çadır, bir başına çadır değildi de, sabah başlangıcında çiy düşerken çoluğu çocuğu, karıyı kızı koruyacak bir kalın yorgandı, yorgandan öte bir umuttu, deprem korkusunu hâlâ canlı tutan yurttaşa devletin sıcak, dolu, okşayıcı avucunu uzatışıydı.

Çadır lafı şimdi bizim sokakta da çalkalanıyordu. Sanki tilkiydik, aykırı masala boşveriyorduk.

Her yer yasaklandığından mutfağa giremeyen kadınlar, okula gidemeyen çocuklar, işe çıkamayan erkekler, yıkılan duvarlardan yarım biriket, yarım kerpiç çektik, kalkma kolay olsun diye sokağın ortasına çöktük, çadır konuştuk. Öğle üstünde radyo, Ara Haberler'de, otuz saat içinde şiddeti ilkinkinden az, yükseği dört derece, yük doksan sarsıntının daha bölgemizi yokladığını söylemiş. Bedenlerimiz bu sarsıntıların üçünü beşini alıyor ya, kalanını duyamıyor. Her alışta dualar mırıldanıyoruz: «Rabbiyessir ve lâ tüassir... Eşhedü en lâ İlâhe...» diyoruz.

Bütün komşular, sıvacı Mustan, tek arabacı Bekir, aşevi ayakçısı Erol, bu işlerin beton yapılarda oturan, ana caddelerde mini etekle gezen kızlar yüzünden başımıza yağdığı kanısındalar. Değirmen uşağı Himmeti'in köyden yeni göçen kocakarı anası, Mustangili doğruluyor. Başka kadınlar da kocakarıdan yanalar. Önemli bir sorun tartışıyorcasına: «Kavranmayın be, uslu durun!» diye çevremizdeki çocuklara çıkışıyoruz. Çocuklarsa, baba kokusunun ya-

kınında, amansız doğa olayı karşısında erkeklerin bile güçsüz kalışlarını sezmişçesine suskunlar.

Dün sabahtan bu yana mahalleliye havaküre, taşküre, suküre, çekirdekküreden söz edip depremle ilgili kuramları sıralıyorum. Hiçbir başarı sağlayamıyorum. Seksen beton yapıya öfkelenen Allahın sekiz bin toprak evden öç çıkarmayacak denli ulu düzeylerde yaşaması gerektiğini öne sürüyorum. «Tuzcuoğlu gibi depremi bir iki apartmanla geçiştiren Hep Bana'cı adamları bırakıp burnumuzun dibindeki şu yoksul yıkıntılara bakalım,» diyorum. «Sizler üçer beşer yüz liralık onarım giderlerinizi neyle, nasıl karşılayacaksınız? Büyük günahlar işlediğinize, cezanızı da kat kat çektiğinize inandıramazsınız beni. Deprem işi, Allah parmağının bulaştığı bir iş değildir!»

Mahallelinin gözünde kâfirin tekiyim ya, depremin ne olup olmadığını açıklamak da, buranın tek okumuş kişisi bana düşüyor. Bizim mahallelinin Allahı, bizim mahalleli gibi, bilgisiz, tutarsınız.

Hükûmetin, yani çadırın yaklaştığını yokuşu soluk soluğa çıkan beş on kişilik bir kalabalıktan öğrenince ayağa kalktım. Mustangil de kalktılar. Allahlı söyleyişinin güme gitmesine toptan sevindik.

Cami önü, konuşan, fakat ses sızdırmayan insanla dolu. Karşımda, bir doğa olayını körlüğü yüzünden yorumlayamamış, günlük ekmeğini de yitirince sünepeleşmiş bütün bir mahalleli vardı.

Tepenin arkasını dolanan yol, cami önünde bizim sokakla birleşir, az sağda kanatları düşük T yaparak ikiye ayrılır, sola sapan kısa, dik inişle asfalta kavuşur. Aşağı Kahveyle toprak odalardan bozma birkaç bakkal dükkânı kanatların noktalandığı yerdedir. Yukarı Kahveyle muhtarın berber dükkânı bizim sokağın karşısındadır.

Mahalle, kadınıyla, çocuğuyla, çöpçüsü, ırgadı, rençperi, yarıcısı, aşevi ayakçısı, bulaşıkçısı, sonra tek arabacısı, dülgeri, çakmakçısı gibi eli böğründe erkeğiyle burada. Fısıldaşan, öbek öbek toplanmış mahalleliyi inceliyorum. Aramıza bir asker de, haki giysili, ceket düğmeleriyle yan yıktığı şapkasındaki defne dalı sarı parlayan, kara renk boyunbağlı, dinç bir binbaşı da katılmış. Kalabalık içinde ikimiz boyunbağlıyız, ceketliyiz, dik duruşluyuz.

Binbaşıyı süzüyorum. O da, kendisinden on onbeş yaş büyük olan beni tartıyor. Çadırlar onun denetiminde dağıtılacak sanıyorum. Binbaşının gözleri bana bir şey demiyor.

Günlük ekmeğini dünle bugün kazanamayan, daha bilmem kaç ay kazanamayacak olan mahalleliye çevriliyorum. Binbaşının aylı-

ğı iki bin beş yüzü aşkındır, diyorum, kiradaki dükkânımın yıllık dokuz binini iyi ki işlemeden çekip atmışım bankaya, diyorum, üstü de başı da dökülen bizim mahalleli için ayda dört yüz lira hâlâ bir kocaman paradır, diyorum. Mahalleliyle kimlerin ilgilenmesi gerektiğini kestiremiyorum.

Evelere dönüyorum. Evler ev diyesiye değil. Yıkılmadan önce evlerin moloz olduğunu niye düşünmediğime şaşıyorum. Ev, temelde helik taş, sonra kerpiç, sonra ağaç, meset, lata, dilme, kapı pencere doğraması, tavan taban, yamşak tahtası, sonra azıcık da cam demekmiş. Küflü tenekeyi unutmamalı. Bakkalların örtülü kepenklerindeki küflü tenekeye bile gözüm en son ilişiyor. Dalgınlığımı bağışlamıyorum.

Mahalleliyi yeni baştan inceliyorum. Erkeklerin içmeyenleri bile sigara tüttürüyorlar. Sigara çıkarıyorum. Şapkasını fiyakalı oturtan binbaşı da sigaraya davranıyor. Çakmağı ateşlenmeyince bana gülümsüyor, kalabalığı yararak yaklaşıyor.

«Yakabilir miyim?»

«Buyurun.»

Az çarpık burun binbaşının yüzüne değişik bir anlam katıyor. Konuşma kapısı açıyorum.

«Buralıya benzemiyorsunuz?»

«Sayılırım. Eşim, öğretmendir, demirci Arif ustanın kızıdır... Siz?»

«Buralı.»

«Memur musunuz?»

«İdim.»

«Dağıtım için mi geldiniz?»

«Evet... Hayır... Ödevli değilim... Verilirse çadır alacağım... Buradaki Eğitim Tugayı, duyduğuma göre, subaylarına dünden güzel çadırlar dağıtmış.»

«Tugayın malı değilim. Başkentte, bakanlıkta çalışıyorum. Buraya iki saat önce geldik. Bize iki tane gerekli, biri kayınbabaya.»

«Tugaya başvurmanız yerinde bence.»

Gülümseyince burun daha mı çarpıldı, binbaşı çok yakışıklılaştı. Belki de şapkanın eğriliği burnu çarpık gösteriyordu.

«Devlet millet sağolsun. Güçlü hükûmetimizin eli de, kolu da her yıkıntıya uzanacaktır. Göreceksiniz hafta içinde onarım için uzun süreli, ucuz faizli, faizsiz paralar yağacaktır. Öğlende başbakan, şehrin yeniden kurulacağından, gerekirse yerinin değiştirileceğinden söz etmiş.»

«Dil kolay konuşur, el geç işler!» dedikten sonra içimden: N'olacak, üniformalı kişiler genellikle gazetelerin spor sayfalarından hoşlanırlar, diye geçiriyorum.

Şapkasını fiyakalı giyen, yedi saatlık otobüs yolculuğundan hiç sarsılmamış, yakışıklı binbaşı, sesini az yükselterek: «Çok yanılıyorsunuz.» diyor, «Şu noktada size hak veriyorum, dünkü deprem, herkeste olduğu gibi sizde de yaşama güvenini sıfıra yaklaştırmış.»

Gözümün ucunu binbaşının burnundan ayırmaksızın konuşuyorum: «Yaşım elli, sayın binbaşım,» diyorum, «Bunca yıldır gördüğüm, insanımızın yaşama güveni değil, güvensizliği, korkusu içinde bulunuşu. Günlük ekmeğini zor elde eden, güveni neyle yakalasın? Öğrenin lütfen, kayınbabanız, yaşama güveni sözcüklerine bir anlam verebilecek mi? Şu yoksul şehir, otobüsle yedi saatta ulaşılan başkente, hükûmete öylesine uzaktır ki! Yaşama güveni, iki hafta önce on bir ilde uygulanmasına geçilen sıkıyönetim sonucu yalnızca asker kişilere tanınmıştır dersek, gerçeği çarpıtmamış oluruz.»

Bir kamyon kornası kirişteki kulakları tırmalıyor. İnsanlarda kaynaşma, koşuşma başlıyor. Birkaç ağız olanca gücüyle: «Çadır!» diye haykırıyor. Sözlerimin sonunu unutuveriyorum. Yahu, ne anlatıyordum ki? diye kendimi sorguya çekiyorum. Kafamı toparlayamayınca elimle yolu gösteriyorum.

Kahvelerin, bakkal dükkânlarının, berberin önü, elektrik direğinin, akasyanın, aylandızın, akkavağın dibi boşalıveriyor. Bir dolu çocuk, bacak aralarından fırlaşıyorlar. Kadınlar bile, erkekleri geride bırakıyorlar. Binbaşı koşacak oluyor, bana bakarak duraklıyor. Hızlıca yürüyoruz.

Aşağı Kahvenin yanına varıp sola sapıyoruz. On beş yirmi adım atıp hafif dönemeci kıvrılınca şaşırıyoruz. İnişin dibinde burnunu yokuşa vermiş bir kamyona salkım saçak insanlar ağmışlar. Şoför yerinin üstündeki tahtada 'Bu Kamyon Kızılayın Malıdır' yazılı, kırmızı boyalı kamyonun çevresi, çoluk çocuk, karı kızla sarılı. Ak kasketli, ak palaskalı trafik polisiyle kara kasketli, kara palaskalı emniyet polisi, kadınlarla çocukları uzaklaştırmaya uğraşıyorlar. Çadırı kapan yere atlıyor, ortalık ak toza bulanıyor, atlayan, usturuplu mu usturupsuz mu düştüğüne aldırmadan tez elden tabana kuvvet kaçmaya koyuluyor. Yüksüz, dinlenilerek tırmanılan yokuştan canını dişine takmış koşan erkekler, yanımızdan sıyrılarak geçiyorlar. Çadır kapanlar birbirlerine engel olmasalar, yağma erken bitecek.

İki yerlikara ineğinin geliriyle evini geçindirmeye çalışan, bizim

mahalleli, bir haftalık sakallı, söbe kafalı, gözleri çukura kaçmış, zayıf, ben yaşta biri: «Ne millet be!» diye şaşkınlığını gizleyemiyor.

Ardımızdaki biri: «Millet değil, illet!» diye karşılık veriyor.

Söbe kafalı: «Bu millet tek şeyle adam edilir, öyle değil mi sayın komutan bey?» diye göz kırparak binbaşıya soruyor.

Yarı söbe kafalıya, yarı binbaşıya dönüyorum: «Mahallenin muhtarı, ihtiyar kurulu var. Kurul, en çok yıkıntıya uğrayan evden başlayarak çadırları dağıtamaz mı sanki? Her kötü işin başı düzensizliktir. İnsanımıza düzen sunmalı,» diyorum.

Binbaşı da benden yana konuşuyor: «Dayakla ne sağlanmış ki?» diyor.

Kamyondan atlayan biri, çocuklara mı çarpıyor ne, bir yaygara bütün gürültüleri bastırıyor. Polisler, ağızlarındaki düdükleri öttürerek kamyonda bulunanları aşağıya çekiyor, kasada kalan üç beş çadırı da kimsenin yığılmadığı asfalta fırlatıyorlar.

İki yüz elli ya da üç yüz ailenin barındığı mahalleye gönderilen yirmi beş otuz çadır kalkınca, kasa dibinde dayaklar görülüyor. Üçer metre uzunluğunda, kol kalınlığındaki dayakları polis, yokuşun ortasındaki konuşmayı öğrenmişçesine düzen içinde dağıtmayı tasarlıyor. Şoför yerinden mahalleliye bakıp gülen kızılayın genç adımından kasaya çıkıp dayakların teker teker indirilmesini istiyor.

Her şeyden beter bir çekişme de dayaklar için başlıyor. Bir ucundan kavrayan beş altı çift el, dayakları asılmaya savaşıyor. Kadınlarla çocuklar, gene ayak altına sokuluyorlar. Çekişme gürültüsü, polis düdüklerinin çığrığını emiyor. Trafik polisi bir yandan asfaltı kolluyor, ayrıca öteki polise yardım ediyor. Öteki polisin şapkası birden havalarda uçuşuyor. Bir palaska şakırtısı işitiyoruz. Ak palaska da kavgaya katılıyor.

İki inekle ev besleyen, söbe kafalı, kendi kendine konuşuyor: «Beş liraya okutulacak bir dayak zoruna on liralık palaska yemek, enayiliğin daniskası!» diyor. Sonra bize söyleniyor: «Efendiler, beyler, milletin dayağa gönüllü gidişine, vurdumduymazlığına bakmayın. Acın gönlü şen olur. Mahalleliden çadır satın alırken yirmi lira yetişir ya, dayak için kesenin ağzını Allahaşkına çokça açın. Elime dayak geçirsem kendi payıma, fiyatı on beş papelden metelik aşağıya düşürmem!»

Dur demeye kalmadan binbaşı birden aramızdan fırlıyor. Söbe kafalı. «Yaşa, kurtar milleti komutan bey!» diye bağırıyor.

Arkama dönüp yokuşu tırmanmaya başlıyorum. Polisin ağzı-

na yüzüne bulaştırdığı işin temizlenmesine her zamanki gibi gayri asker el koydu, bu işin defteri de böylece dürüldü, diye düşünüyorum.

Sanmıyorum ya, binbaşı, mahallelinin beşer onar liralık yaşama güveni ele geçirmesini engellemeye mi koşuyordu? Okşayıcı avuç, yumruk mu olacaktı bir kez daha?